Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наш голос

Місячник Союзу українців Румунії. XXVII рік видання. № 285, березень, 2018

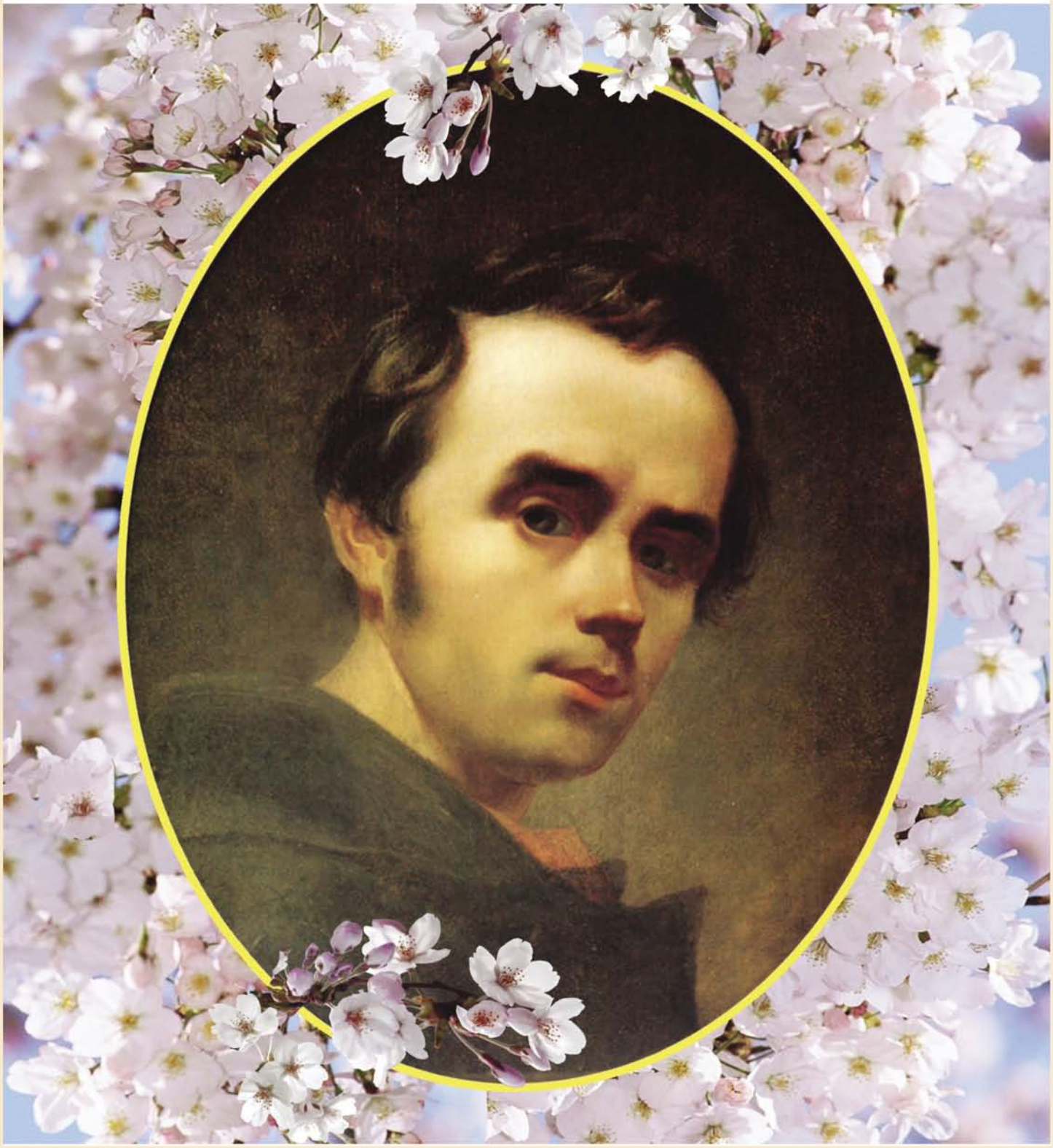

І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь...

Т. Шевченко

Наш голос

NAŞ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
Іван Ковач, Микола Корнищан,
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacţia:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
Bucureşti România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- *Румунське видання Шевченкового «Щоденника» – найдорогоціннішого документу його ідейної і творчої біографії*
- *Тарас Шевченко: Неофіти – жертви деспотизму та мученики правди*
- *Самоствердний, самодостатній поет в суспільно-літературних контекстах*
- *Молитви і псалми Тараса Шевченка*
- *Не стало народознавця південнобуковинських гуцулів*
- *Кохання великих: жінки Тараса Шевченка*
- *Щедра палітра живого Шевченкового слова*
- *Міжнародний день рідної мови*
- *За образом же і подобою…: поезія Михайла Михайлюка*
- *Читання окрилює душу*
- *Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (XXXVII). Народнопоетичний символ*
- *Костіка II-ий (Із циклу ПРОМАХИ)*
- *Бляшаний Христос (Уривок з роману) 1. Богдан Блідару*
- *Теплого Олекси*
- *Дитячі сторінки*

ДОРОГІ УКРАЇНЦІ РУМУНІЇ,
ЩИРО ВІТАЮ ВАС
ІЗ ВЕЛИКОДНІМИ СВЯТАМИ!

Воскресіння Христове дає нам тверду впевненість у перемозі добра над злом, правди над брехнею, життя над смертю. Це Свято стало поворотним пунктом в історії світу і в історії кожного з нас.
При цій нагоді я хочу подякувати всім тим, хто є прикладом вірності і любові у нашій спільноті, тим, які вже не один рік підтримують українську громаду та єдність українців Румунії.
Нехай Світло Воскресіння Христового дає нам сили побороти всі труднощі, які випадають на нашій дорозі, та непохитну віру в кращий день.
У ці весняні дні бажаю вам і вашим рідним відчути повноту життя та родинне тепло. Нехай Господь дарує вам любов, радість, мир та злагоду на довгії літа.

Христос воскрес!

Голова Союзу українців Румунії,
Депутат Микола-Мирослав Петрецький

***

Христос воскрес! Великдень понад світом,
Христос воскрес! Воістину воскрес!
Земля весняна пахощами вмита
І благодать нам шле з ясних Небес.

Христос воскрес! Життя прославив смертю
І смертю смерть навіки поборов.
Щоби душа ніколи в нас не вмерла,
Якщо вона сповідує любов.

Н. Дичка

Іван РЕБОШАПКА

РУМУНСЬКЕ ВИДАННЯ ШЕВЧЕНКОВОГО «ЩОДЕННИКА» – НАЙДОРОГОЦІННІШОГО ДОКУМЕНТУ ЙОГО ІДЕЙНОЇ І ТВОРЧОЇ БІОГРАФІЇ

Відомий український літературознавець Ієремія Айзеншток по-науковому висвітлював біографію Тараса Шевченка, його творчу лабораторію, шевченківську текстологію і підготував перше повне, коментоване видання «Щоденника» (під назвою «Дневник», Харків, 1925 р.), якого оцінив як найдорогоцінніший документ ідейної і творчої біографії поета, бо він – наскрізно правдивий, завжди точний, до безпощадності щирий і безпосередній.

Вперше Тарас Шевченко розпочав вести щоденник ще 1848 р., з першого дня прибуття в Оренбурзьку кріпость, але, як писав до В. Репніної, обіцяючи вислати їй «хоть одну страницу», написане ним вийшло «так однообразно-грустно, что я сам испугалса – и сжег мой дневник на догоряющей свече». Згодом відзначав, що написаний протягом періоду заслання щоденник мав би стати претовстим зошитом, і навіть радів, що перестав вести його.

Вдруге Шевченко розпочав вести щоденник в останні місяці заслання, коли ждав офіційного повідомлення про своє визволення, перебуваючи в Новопетровському укріпленні на півострові Мангишлак, що на східному березі Каспійського моря, де пробув майже сім років.

Автограф щоденника назви не мав. На лицевому боці рукопису (102 аркуші), оправленого у коричневий сап'ян, витиснено золотом: «Дневник Шевченка с 12 июня 1857 до 13 июля 1858 года», а на корінці букви М. Л. – ініціали Михайла Лазаревського, якому поет подарував рукопис.

Вперше щоденник був надрукований в ж. «Основа» (№ 5-12, 1861; № 1-8, 1862) з великими скороченнями Л. Жемчужникова, який скаржився, що був змушений вилучати місця, в яких різко виявлялися Шевченкові «обурення і ненависть, і жовчні присуди, і кпини». Частину цензурованих купюр пізніше відновлено у львівському виданні 1893-1894 р. під назвою «Записки, або Журнал Тараса Грушівського-Шевченка». Повніше видання щоденника, над яким працював М. Коцюбинський, появилося 1911 р. в Петербурзі під назвою «Дневник».

У повному обсязі «Щоденник» Тараса Шевченка появився у Харкові 1925 р. в упорядкуванні Ієремії Айзенштока.

Румунською мовою «Щоденник» Шевченка вперше появився 2017 року, ставши значним доповненням чи фактично довершенням румунськомовної рецепції творчості українського класика (окрім його листів), чого рідко хто з письменників інших літератур зазнав.

«Щоденник» Тараса Шевченка Корнелій Ірод переклав[1] за виданням «Повна збірка творів в трьох томах» 1949 р., яке було здійснене за виданням: Т. Г. Шевченко, *Повна збірка творів у п'яти томах*. Київ, 1939. Держлітвидав УРСР.

Румунський «Щоденник» Тараса Шевченка – це зразкове, наділене всіма художньо-науковими атрибутами видання, дане в розпорядження румуномовного читача, який належно може сприймати його цінність і красу. Сугеруючим чинником його сприйняття, перш за все, – це майстерне художнє оформлення, вміло й з любов'ю до Шевченка здійснене Іриною Мойсей, оформлення, яке своєю наглядністю доповнює ідейний зміст текстів. Своєрідними «воротами», крізь які читач «вступає» в атмосферу Шевченкових роздумів та переживань, служить «Щоденникова» кольорова обкладинка, з якої вдумливо зорять ледь сумні очі Шевченкового автопортрета з 1858 р., здійсненого в період писання «Щоденника», справа – факсиміль рукописної записки з першого дня розпочаття «Щоденника» (12 червня 1857 р.), а фоном служить репродукція Шевченкової картини «Новопетровська фортеця. Вигляд з моря» (1853- VII.1857), в якій він пробув сім років і розпочав вести свій щоденник.

На відміну від українського видання «Щоденника» 1949 р., за яким Ірод здійснив свій переклад, і в якому лише кілька ілюстрацій, в румунському «Щоденнику» їх набагато більше, і всі вони кольорові, наглядно «супроводжуючи» Шевченка на шляху повернення із заслання, чим доповнюють і увиразнюють зображений в «Щоденнику» страдницький життєвий шлях поета. У переважній більшості – це здійснені

під час заслання Шевченком портрети осіб, які тим чи іншим способом спричинилися до полегшення його підневільної долі. Функціональною їх сутністю є та, що під кожним портретом вказано, чим саме зображена на ньому особа помагала поетові, вказано також і те, як відзивається про неї Шевченко у своєму «Щоденнику». Перша репродукована ілюстрація – це Шевченків портрет К. П. Брюллова (1835 р.), з поясненням/пригадуванням румунському читачеві, що це «видатний художник і професор поета в Академії Мистецтв Петербурга, який вирішально подіяв для визволення поета з кріпацтва». До наступних щоденникових записок добавлені ілюстрації, якими увиразнюється засланське поетове життя. Насамперед трьома кольоровими репродукціями картин (1853; 1856) Новопетровської кріпості, далі репродукціями картин *Ув'язнення* та *Притча про блудного сина* сугерується атмосфера Новопетровської фортеці. У продовженні слідують Шевченкові портрети благодійно прихильних до нього осб: портрет Іраклія Ускова, коменданта Новопетровської фортеці, «одного з небагатьох російських офіцерів, які полегшили режим заслання поета», портрет його дружини Аґати Ускової (з дочкою Наташею), портрет сім'ї Катерини і Миколи Бажанова – офіцера, який приніс Шевченкові вістку про його звільнення, портрет Катерини Козаченко, тещі Сапожнікова, який дав Шевченкові каюту на пароплаві «Князь Пожарський» у плаванні по Волзі, портрет Михаїла Комаровського, капітана корабля А. Сапожнікова, «який, – писав Шевченко, – подарував мені теплі чоботи», портрет Елісея Панченка, лікаря сім'ї Сапожнікова, портрет Тихона Епіфанова, який нагадував Шевченкові його дядька Шевченка-Гриня, створені під час писання «Щоденника» картини нижнєновгородських Благовіщенського собору та Собору Святих Архангелів, які його «просто очаровали», відзначає Шевченко в записі від 26 вересня 1857 р.

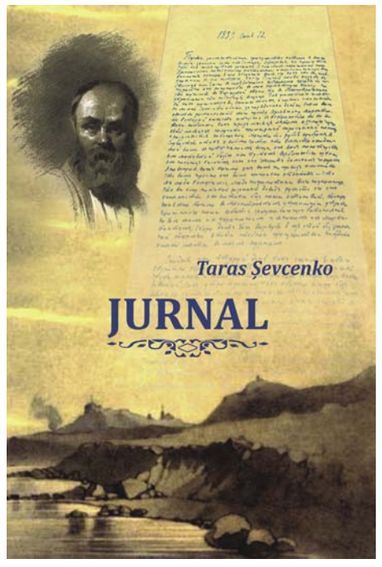

Між 110 і 111 сторінками румунського «Щоденника» подано репродукцію замальовки Шевченка *Образ Ісуса Христа в церкві Св. Георгія*, постання якого – загадкове. Побачивши це «чудовище (...), нарисованное на трехаршинной круглой доске» у церкві святого Георгія, Шевченко, як пише він у «Щоденнику» 27 вересня, «сначала подумал, что это индийский Ману или Вишну заблудил в християнское капище полакомиться ладаном и деревянным маслицем». Загадковість цього малюнку полягає в тому, що він, крім ряду промовистих деталей, ідентичний з Шевченковим же малюнком, описаним Юрієм Синевіром[2].

В очікуванні «незваного гостя, г. полицеймейстера», – пише 30 вересня Шевченко, – він намалював портрет «доброго (його) господаря Павла Абрамовича Овсяннікова». Там же і портрет нижнєновгородського поліцейського А. Бабкіна, який розслідував крадіжку грошей Шевченка. Не бракує ні репродукція портрета доброго друга, актора Михайла Щепкіна, який о третій годині ночі відвідав Шевченка в Нижньому Новгороді 24 грудня 1857 р., що для поета було «праздникам праздник и торжество есть из торжеств!», як писав він того ж дня у «Щоденнику».

Шевченко зізнається, що ніколи не брав гроші вперед за обіцяні портрети. Але, – пише він у «Щоденнику» 26 листопада 1857 р., – коли «...хотел было совсем оставить свой монотонный журнал», з ним трапилось те, чого раніше ніколи не траплялося, – Костянтин Шрейдерс, Андрій Кадінський і Миколай Фрейлих попросили його намалювати їх портрети [репродуковані в румунському «Щоденнику»] «и предложили деньги вперед». Шевченко на цей раз взяв гроші (125 рублів) і, «добре помогорычивши», відправився в «очаровательное семейство м. Гильды», де переночував, і там йому гроші вкрали. Не без досади Шевченко занотував у «Щоденнику»: «И поделом, вперед не бери незаработанных денег».

У румунському «Щоденнику» наявний і портрет його благодійника, піклувальника про поетове визволення князя Феодора Толстого, в сім'ї якого 28 березня 1858 р. Тараса Шевченка зустріли так, – пише він у «Щоденнику», – як «сердечнее и радостнее не встречал меня никто», а та зустріч «была задушевнее всякой родственной встречи».

(Продовження на 12 с.)

Євсебій ФРАСИНЮК

ТАРАС ШЕВЧЕНКО:

НЕОФІТИ – жертви деспотизму та мученики Правди...

ДО 204-Х РОКОВИН З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ

В Петербурзькій академії мистецтв Шевченко глибоко входить в духовний світ античності, зокрема грецької та римської культур, включно і в світ біблійних міфо-символів. Саме з цього періоду в його віхових ліричних творах – «**Сон**» («У всякого своя доля»), «**Кавказ**», «**Великий льох**», «**І мертвим**, і **живим**...», «**Кругом неправда** і **неволя**» – появляються епіграфи-цитати зі Святого Письма. Зауважимо, що ці твори написані до періоду заслання, а в біблійних цитатах до них вбачаємо поета у драматичних пошуках Божої Правди (Дух істини Його мир не може прийняти, якщо не бачить і не знає Його), в частих розчаруваннях (Хто дасть ... очам моїм джерело сліз...), в суворих чи благих докорах Всевишньому (Віддав на посміховище нас сусідам нашим, ...над нами хитають головою).

Після заслання Шевченко ставить біблійні цитати-епіграфи у двох поемах: «**Неофіти**» та «**Марія**». Це – найвищі лірико-розмислюючі колони духовного храму світобачення великого українського поета-мученика, найпотужніше його «ре-лігіо» до основної суті людського життя-буття: **Молітесь Богові одному,/ Молітесь правді на землі,/ А більше на землі нікому/ Не поклонітесь. Все брехня – / Попи й царі...**

Творчий період після заслання деб'ютує поемою **Неофіти**. Заслання для Шевченка було подорожуванням по пеклу, подібно Енею Котляревського, період, коли читання-осмислювання таїн Святого Письма набирає незбагненних духовних розмірів, стає каталізатором нестерпних випробувань, виносить його на шлях неофіта. Український поет стане пророком не тільки долі свого народу, а й вселюдської долі. Його пророчі бачення стають мудрими повчальними життєвими засадами.

Глибоко переконаний, що Правда існує і воскресає, Шевченко ставить на чільне місце своєї поеми відповідну цитату: **Так говорить Господь: Пильнуйте суду й чиніть справедливість, бо моє спасіння готове прийти, відкритися – моя справедливість! (Ісая: 56-1)**

Неймовірним є те, що така істина знайома людству тисячі років, але чомусь, від римського миру – «Пакс романа» – і по сьогодні всякі можновладці-царки пробують нав'язувати людству їхню правду, всупереч тому, що вони та їхні «системи» закінчують, скоріше чи пізніше, якщо не трагічно, то з великими втратами...

Поема **«Неофіти»** присвячена Михайлу Семеновичу Щепкіну, знаменитому актору українського походження, викупленому з кріпацтва коштами, зібраними Полтавським театром із вистави за п'єсою Котляревського «Москаль чарівник» та при допомозі княжни Репніної, котрий приїхав з Москви до Нижнього Новгороду, щоб зустріти свого незрівняного нововизволеного друга. Шевченко вважав, що свою «думу скорбную» може сприйняти у найглибшій суті тільки людина, яка пройшла, в певній мірі, подібний тернистий шлях від кріпацтва до волі: **Возлюбленику муз і грацій,/ Ждучи тебе, я тихо плачу/ І думу скорбную мою/ твоїй душі передаю./ ...Привітаєш – убогая,/ Сірая, з тобою/ Перепливе вона Лету/.** Лета – це одна із міфологічних річок потойбіччя, перепливання якої означає повне забуття прожитого. Шевченко збагнув життєву дорогу Правди і його єдине бажання було здійснити так, щоб Правда, вказана його словом, поставленим «на сторожі свого народу», не зникла в забутті, надіючись, що **«І огнем-сльозою/ Упаде колись на землю,/ І притчею стане/ Розпинателям народним/ Грядущим тиранам».**

Слідує, так назвемо, пролог до поеми, де Шевченко створює картину-зав'язку епічної частини твору, в основі якої лежить суть Христового розп'яття. Плоть людини можна ув'язнити, око може бачити мало – **«Давно вже я сиджу в неволі,/ Неначе злодій в заперті,/ На шлях дивлюся, та на поле,/ та на ворону на хресті/ На кладовищі».** Але дух охоплює Всесвіт. Хрести є і знаком того, що **«Ще живуть/ І Богу моляться, і мруть/ Хрещені люде»,** а якщо хрест **«златомальований... І намальовано: розп'ятий/ За нас син Божий на хресті»**, значить, що Правда Христових вчень існує в людському світі і живе надія...

Вільний дух, що постійно прагне Правди, породжує ключові запитання про життєву дорогу Правди, часто болючу: **«...Співає/ І плаче серце, оживає/ І в тебе, Боже, і в святих/ Та праведних твоїх питає,/ Що він зробив їм, той святий,/ Той назорей, той син єдиний/ Богом ізбранної Марії./ Що він зробив їм? І за що/ Його святого мордували,/ Во узи кували;/ І главу його честную/ Терном увінчали?»** Перша частина прологу закінчується вибуховим осудом-звинуваченням, спрямованим безпощадно проти тих, котрі повинні дати відповідь, наслідуючи Христові вчення захищати незахищених, але чинити це – значить треба говорити Правду, яка, як каже народ, «очі коле»: **«За що? Не говорить/ Ні сам сивий верхотворець,/ Ні його святії – / Помощники, поборники,/ Кастрати німії!»**

Правду «не говорить ні сам сивий верхотворець», але вона вказує Христовим мучеництвом та воскресінням те, що повинні говорити облагороджені «вогневими язиками»!..

Друга частина прологу виносить на перший план образ праведної Богоматері, але не її зовнішність, а ту неймовірну внутрішню силу нести материнське страждання, увібрати в себе трагічну долю сина і з цього воскресити поновлене світло Правди: **«Благословенная в женах,/ Святая праведная мати/ Святого сина на землі,/ ...Скорбящих радосте!/ ...Ти матер Бога на землі!/ Ти сльози матері до краю,/ До каплі вилила!»** Увібравши долю свого народу, поет благає святую матір надати воскресної сили і його слову: **«Пошли мені святеє слово,/ Святої правди голос новий!/ І слово розумом святим/ І оживи, і просвіти!»**

Тільки за такої умови зможе поет розказати «людям горе» іншої матері, що **«ріки, море/ Сльози кровавої лила.../ І прийняла/ В живую душу світ незримий/ ...розп'ятого сина!..»**, тільки за такої умови слово поета, поставлене «на сторожі свого народу», надасть **«...душі убогій силу,/ Щоб огненно заговорила,/ Щоб слово пламенем взялось,/ Щоб людям серце розтопило».** Якщо пригадаємо афоризм Г. С. Сковороди «Любов виникає з любові: коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю!», то вповні зрозуміло, що любов Шевченка до людини почала, по-перше, з любові до рідного народу. Очистивши в собі дорогу до Правди, український поет-пророк вважає святим обовя'зком повинність, щоб його слово Правди **«І на Україні понеслось,/ І на Україні святилось/ Теє слово, божеє кадило,/ Кадило істини. Амінь».**

Епічну частину поеми «**Неофіти**» складають чотирнадцять розділів, зазначених римськими цифрами, в яких поет висвітлює фундаментальну важливість на життєвому шляху людини обирати з самого початку і на кожному «роздоріжжі» Порядок і Правду. Шевченко – натхнений алегорією грецького філософа Продіка (V-IV ст. до н. е.), розказаною Ксенофонтом, про славнозвісного героя Геракла, названого і Алкідом, який на роздоріжжі зустрічає двох жінок Едоніду та Аретею, перша уособлюючи розпусту, грішність, а друга доброчинність, і після вагань і глибокого роздуму обирає Аретею, – скомпонував свого головного героя Алкіда.

До речі, український композитор Дмитро Степанович Бортнянський створив оперу «Алкід», до котрої відомий італійський поет П'єтро Метастасіо написав лібретто, тобто текст на тему алегорії античного мудреця. Вперше опера була поставлена на сцені у Венеції в 1778 році.

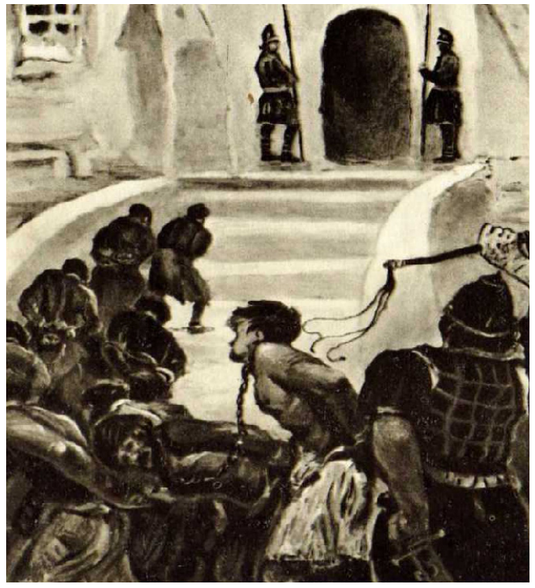

І. Їжакевич «Неофіти». Олія. 1938

Перефразовуючи, якщо не грішимо, перше речення Святого Письма, можемо сказати так: На початку Бог сотворив Порядок та відділив Правду від неправди.

Правда і Порядок на землі були встановлені міфічними першопочатками, включно і біблійними.

Вживаючи творчо історичне та міфо-біблійне відлуння, Шевченко розгортає перед читачем в першому розділі сцени часів **«Декія царя?/ Чи за Нерона сподаря?.. Нехай за Нерона»**, випробувального життєвого шляху Алкіда та його матері, римської красуні, в символічному порівнянні з «Правди словом» – втіленим в праобразі Ісуса Христа, та з Його матір'ю – втіленням Божої любові.

(Продовження на 8 с.)

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: НЕОФІТИ – жертви деспотизму та мученики Правди...

(Продовження з 7 с.)

Алегоричний приціл українського поета-пророка легкопомітний з метафоричних запевнень: **«Не в нашім краю, Богу милім,/ Не за гетьманів і царів,/ ...Се беззаконіє творилось»,** а **«Росії/ Тойді й на світі не було».**

В Італії мати ростить дівчину-красуню, шукає їй «людей» і **«Незабаром зробилась мати/ Із доброї тії дівчати:/ Дитину сина привела».** Вихована в ідоловірстві, мати новонародженого сина **«Молилася своїм пенатам/ І в Капітолій принесла/ Немалі жертви. Ублагала/ Капітолійський той синкліт,/ Щоб первенця її вітали/ Святії ідоли»**. Нічого незвичного, відколи матері й діти, і тому **«Радіє мати: / В Алкіда син її росте»**. Остання синтагма напрошується на поширене тлумачення. Зором людина сприймає зовнішність. Внутрішність пізнається внаслідок комплексного розглядання взаємодії різновидних чинників. Мати Алкіда покладається у вихованні сина на світло жертв, принесених святим ідолам в Капітолії, та на вабну гру спокусливих гетер: **«Росте; лицяються гетери/ І перед образом Венери/ Лампаду світять»**. Ця зовнішність її радує надто, вона обрала йому такий початковий життєвий шлях, який відповідав зовнішньому блиску тодішнього Риму, внутрі якого нуртувала аморальність, зрада, обожнювання тиранів, людиновбивство. Не випадково історики твердять, що Римська імперія провалилась спочатку всередині, а потім ззовні.

Другий розділ виводить на сцену Всесвіту найсильніше зображення Правди і Порядку: **«Тойді вже сходила зоря/ Над Віфлеємом. Правди слово,/ Святої правди і любові/ Зоря всесвітняя прийшла!/ І мир, і радость принесла/ На землю людям»**. Втілення Правди на землі було з Божої волі, бо відповідає Божому Порядку (Космосу), і тому даремно **«Фарисеї/ І вся мерзенна Іудея/ Заворушилась, заревла,/ Неначе гадина в болоті./ І сина Божія во плоті/ На тій Голгофі розп'яла»,** бо він **«Возстав од гроба, слово встало,/ І слово правди понесли/ По всій невольничій землі/ ...апостоли святії»**.

Це символічне зображення відходить на другий план, стає фоном затемненого світом насолод і радощів Едоніди, поклонником якої виріс Алкід, котрого бачимо в третьому розділі у супроводі гетер та Фавна: **«Тойді ж ото її Алкід,/ Та ще гетери молодії,/ Та козлоногий п'яний дід/ Над самим Апієвим шляхом/ У гаї гарно роздяглись,/ Та ще гарніше попились,/ Та й поклонилися Пріапу»**.

В історії медицини визначається аксіоматично, що ліки від тілесних хвороб появляються завжди після виникнення хвороби і застосовуються там, де діє хвороба. Той же самий принцип є, мабуть, діючим і в етико-моральних захворюваннях: **«Аж гульк!.. Іде святий Петро/ Та, йдучи в Рим благовістити,/ Зайшов у гай води напитись/ І одпочити. «Благо вам!» – / Сказав апостол утомлений/ І оргію благословив»**. З перспективи християнської етико-моралі остання синтагма шокуюча, але, якщо залишимось на засадах медицини, то це був найефективніший діагноз, який відкрив шанс взаємного пізнання правди людської тамтешньої та Правди Святої: **«І тихим, добрим, кротким словом/ Благовістив їм слово нове,/ Любов, і правду, і добро,/ Добро найкращеє на світі,/ То братолюбіє»**. І правильний поступ, і Правда проникли глибоко, до самої підсвідомості, де креснуло нове ре-лігіо, а з того зерна Правди почала рости нова рослинка – нео фітос: **«І ситий,/ І п'яний голий отой Фавн,/ І син Алкід твій, і гетери –/ Всі, всі упали до землі/ Перед Петром. І повели/ До себе в терми на вечерю/ Того апостола»**.

Четвертий розділ викриває як внутрішній, так і зовнішній виміри ідоловірства, в якому насолода людських пристрастей здається непоборною під заступництвом богині Кіпріди і земних «влад», і де все оцінюється тільки гомінливим сміхом: **«І в термах оргія. Горять/ Чертоги пурпуром і златом,/ Куряться амфори. Дівчата/ Трохи не голії стоять/ Перед Кіпрідою і влад/ Співають гімн. Приуготован/ Веселий пир; і полягли/ На ложах гості. Регіт! Гомін!/ Гетери гостя привели/ Сивобородого»**.

В природі часто мала тріщина стає початком величезного провалу. В історії людства часто малий вчинок стає початком віхових історичних напрямків. Символічно можемо порівняти приведення апостола Петра в терми на оргію із переміщенням Уліссового коня у фортецю Трої. Подібно грецьким воїнам, почали «виходити» з душі апостола натхненні Святим духом слова Правди і Порядку та поборювати неправду: **«І слово/ Із уст апостола святого/ Драгим елеєм потекло./ І стихла оргія./ А жриця Кіпріди, оргії цариця,/ Поникла радостним челом/ Перед апостолом. І встала,/ І всі за нею повставали/ І за апостолом пішли./ У катакомби. І єдиний/ Твій син Алкід пішов за ними/ І за апостолом святим,/ За тим учителем своїм»**. На цьому роздоріжжі Алкід обрав Аретею. Геракл-Алкід був попереджений і готовий боротись з випробуваннями у рівному двобої.

Нашому Алкіду вийде назустріч незліченно багатозмієва Медуза Горгона кесаро-ідоловірського непорядку і неправди, в якому божества зловмисно, часто насильно, залучувались до людських пристрасних насолод та нестримних амбіцій. І він та його мати стануть поки що жертвами такого страшного деспотизму: **«А ти весела вийшла з хати/ На шлях із гаю виглядати/ Свого Алкіда. Ні, нема./ Уже й не буде. Ти сама/ Помолишся своїм пенатам,/ Сама вечерять сядеш в хаті.../ Ні, не вечерять, а ридать,/ Ридать і долю проклинать,/ І сивіть кленучи. І горе!/ Умреш єси на самоті,/ Мов прокажена!»**

І повторно «правди слово» знову було розіп'яте – **«На хресті/ Стремглав повісили святого/ Того апостола Петра», –** а вирощені із зерна Правди нові паростки-неофіти були заковані в кайдани: **«А неоіфтів в Сіракузи/ В кайданах одвезли. І син/ Алкід, твоя дитина,/ Єдиная твоя родина,/ Любов єдиная твоя,/ Гниє в неволі в кайданах»**. І як втілення святої любові, незважаючи навіть на загрозу власному життю, мати рушає тернистим шляхом порятунку дитини-сина: **«А ти, прескорбная, не знаєш,/ Де він конає, пропадає!/ Ідеш шукать його в Сибір/ Чи теє... в Скіфію... І ти.../ І чи одна ти? Божа мати!/ І заступи вас, і укрий!»** Разючо сугестивна метафора покарання тих, котрі протиставились тирано-владі, побудована на двох власних іменниках-топонімах з прикрими конотативними значеннями, розгортається в страшну картину поневолення, звірячого визискування деспотами цілого народу чи народів: **«Нема сім'ї, немає хати,/ Немає брата, ні сестри,/ Щоб незаплакані ходили,/ Не катувалися в тюрмі/ Або в далекій стороні,/ В британських, гальських легіонах/ Не муштрувались!»**

Переконаний в непоборності Правди і Порядку і в справедливості-людяності життєвого шляху на християнських етико-моральних засадах, український поет-пророк застерігає всіх неронів-деспотів про неминучість Божого осуду: **«О Нероне!/ Нероне лютий! Божий суд,/ Правдивий, наглий, серед шляху/ Тебе осудить»,** а «святиє мученики» **«...тебе простять./ Вони брати і християни,/ А ти собака! Людоїд!/ Деспот скажений!»**

Шостий розділ складають дві картини двох паралельних світів: світ поневолених, над котрим витає лейтмотивом запитання «за що?», на котре далі ніхто не відповідає, представлений «сердешною» матір'ю, яка знаходить сина-Алкіда, але до котрого її не допускають – **«Скрізь шукала/ Дитину мати. Не найшла/ І в Сіракузи поплила./ Та там уже його в кайданах/ Найшла, сердешная, в тюрмі./ Не допустили й подивитись» –** та оманливий світ неправди і непорядку, оснований на підлесливості, зраді, псевдоубожуванні кесаря та на маніпуляції пригнобленого народу: **«А в Римі свято./ Велике свято! Тиск народу,/ Зо всього царства воєводи,/ Преторіяне і сенат, жерці і ліктори стоять/ Круг Капітолія. І хором/ Співають гімн, і курять дим/ З кадил і амфор. І з собором/ Іде сам кесар. Перед ним/ Із бронзи литую статую/ Самого кесаря несуть»**. Викривальна картина продовжується сьомим розділом, де фальшивство альтернативно переплітається з гротеском: **«Непевне видумали свято/ Патриції-аристократи/ І мудрий кесарів сенат./ Вони, бач, кесаря хвалили/ На всі лади, що аж остило/ Самим їм дурня вихвалять»; «То, заразом щоб доконать,/ Вони на раді й присудили,/ Щоб просто кесаря назвать/ Самим Юпітером, та й годі»; «Що кесар – бог. Що більш од бога!/ І дали майстрові кувать/ Із бронзи кесаря»; «Що бронзовий той кесар буде/ І милувать»**.

Пригнічений, принижений, притоптаний народ продовжує ковтати то «цирк», то «хліб», надіючись на помилування бездушника: **«Сердешні люде,/ Неначе в ірій, потягли/ У Рим на прощу»**. І знову український поет виводить на перший план образ матері в розпачливих спробах спасти сина-Алкіда – лейтмотив драматизму простої незахищеної людини в пошуках Правди: **«Приплила/ Із Сіракуз і та небога/ Благати кесаря і бога./ І чи одна вона? мій боже!»**

Рядом безпощадних риторичних інтерогацій в кінці сьомого розділу Шевченко створює короткий але найсаркастичніший памфлет, спрямований проти скаженого деспотизму, де б він і коли не бував: **«Горе з вами!/ Кого благати ви прийшли?/ Кому ви сльози принесли?/ Кому ви принесли з сльозами/ Свою надію? Горе з вами,/ Раби незрячії! Кого?/ Кого благаєте, благії,/ Раби незрячії, сліпії!/ Чи ж кат помилує кого?»**

І гільйотиною паде висновок-повчання українського поета-пророка: **«МОЛІТЕСЬ БОГОВІ ОДНОМУ,/ МОЛІТЕСЬ ПРАВДІ НА ЗЕМЛІ,/ А БІЛЬШЕ НА ЗЕМЛІ НІКОМУ/ НЕ ПОКЛОНІТЕСЬ. Все брехня – / Попи й царі...»**

(Далі буде)

Марія-Анна ТУПАН, *професо д-р наук, літературознавець-компаративіст кафедри англійської філології Бухаретського університету*

Самоствердний, самодостатній поет в суспільно-літературних контекстах

У контраст з раптовим пробудженням з летаргії цьогорічної зими, яка домагається права на справжню свою природу навіть і в момент її виходу з часового циклу, літературне життя – в охопленні весняного «шарудіння»: висловлюються оновлюючі прагнення, пересікаються проекти, пропонуються колоквіуми про нову критику... Але чи це приведе до одного з живучих проектів, а чи теж до одного «задубілого», як оцінював Еміл Чоран? «Задубіння» завжди має на увазі нерухому точку, ту, яка на вісі часу позначає теперішнє. Успішний проект, який «ковзає» по цій вісі, навпаки, уводить минуле у тиґель майбутнього, бо з нічого творить лише Бог. Іншими словами, не віримо у весну румунської літератури, яка не включала б відродження класиків. Враховуючи її дифіцитність, ми все ж таки не можемо дорікати незабезпеченість доступу до авторів виховного канону, але це – хоча б так, як воно належало б у 2018 році, тобто в оцифрових форматах, які уможливлюють негайний доступ. Румунських класиків представляють як самодостатніх авторів, інколи розкішними виданнями, з марнотратністю графічної віртуозності та навіть наукового апарату, що нагадує гробниці біблійних фарисеїв, пофарбовані тільки іззовні. Феноменологія тієї чи іншої культури вимагає, щоб автор був представлений у свідомості літературної спільноти, в інтерсуб'єктивному культурному порядку, з якого «причащаються» всі її члени. Не крізь перцепцію минулого, часто відчужену як невідповідну чутливості нових генерацій, окам'янілу, а навіть крізь метаболізм ідей та мови кожної епохи. Існувала колись-то серія під назвою *Автор (ікс) в інтерпретації такого-то*. Подібне видання появилося у британському просторі під назвою *Reinventing Shakespeare* (*Нововіднайдення Шекспіра*), бо настільки великими здалися авторові Ґері Тейлеру (Gary Taylor) невідповідності між шекспірівськими коментарями, що появилися протягом століть. Паралельне представлення тексту і його критичної перцепції переважно в діахронічному плані, обумовлює не тільки викликання автора з «могили» часу, як біблійного Лазаря, і становлення його присутнім у свідомості сучасників, але імпонує й стандарти рецепції, розвиває мову літературної критики та її метод, термінологію.

Дані роздуми надихнула нам поява двомовної масивної монографії *Pagini ale Şevcenkianei din România – Сторінки румунської Шевченкіани* з вступною студією, критичним апаратом і перекладами визначного шевченкознавця Івана Ребошапки, Почесного професора Бухарестського університету і Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, та з передмовою професора д-ра Октавії Неделку.

Концепт «монографія» докорінно змінився з того часу, коли мав на увазі життя і творчість певного звтора. Більш підходящим був би концепт «феноменологічна студія». Своєю культурою і приголомшливою точністю й непохитністю (= рум. acribie), документацією, що фактично покриває європейський ареал рецепції Шевченка, історик літератури й видавець структурує власну студію тематично-модульним способом, постійно варіюючи кут коментаря: Шевченко в контексті російської імперії, порівняльна його рецепція в різних країнах, «феномен Шевченка» (генетичні й типологічні аспекти), імпресіоністська ексегеза, наукова ексегеза, історія компаратривної рецепції тощо. Окрім критичних статей, поданих в хронологічному порядку їх появи, томи даного видання охоплюють найбільш перекладувані поезії українського класика, вірші, присвячені Шевченкові, та музичні композиції на його слова.

Іван Ребошапка має комплектну формацію: історик, не тільки літературний, критик-знавець інтердисциплінарних мутацій в сучасних критичних теоріях (психологічних, соціологічних, генетичних, контекстуальних трактувань), видавець, який посідає ще не ущерблену науку укладання критичного апарату, мовознавець, етнолог і фольклорист. Майбутні доробки даної теми можуть лише внести інші статті у ним уже встановлену концептуальну матрицю. Але для довгого часу дана тема – «заборонена».

Не обмежуючись синопсисом коментарів, а вдаючись до метакритики, автор дозволяє читачеві дійти важливих висновків про роль і феноменологію рецепції. Стає очевидним факт, що контекст історії

впливає не тільки на літературний твір, але й критика найвищим ступенем залежить від ідеології, контексту чи політики денного порядку. Початок рецепції Шевченка в Румунії лише після кількох десятиріч від його смерті – це ясний знак ідеологічної маніпуляції його творчості. Наприкінці XIX століття несподівано зароджується міжнародне зацікавлення національним поетом України; у румунському журналі «Contemporanul» («Сучасник», № 1, 1886 р.) друкується стаття, що появилася у паризькому журналі «Le Temps», перекладена з англійської мови (*A Cosak Poet* автора W. R. Morfill, що появилася у престижному «Mac Millan's Magazine»), а перший румунський коментар про українського автора, належний Константінові Доброджану-Ґегі (надрукований в «Almanahul social-democrat», 1894 р.), перекладено і надруковано в Парижі («L'Ere nouvelle») в місяці травні того ж року. Обіг текстів і критичних коментарів відбувається концентрично, вони тяжіють довкола соціалістичних й націоналістичних ідей, виразником яких, здавалося, був Шевченко. Ексегет Іван Ребошапка пересвідчений в існуванні цього механізму, і в своїй ретроспективі ставить акцент на політичну чи естетичну позиційність коментаторів. Наслідок різниць у ставленнях коментаторів породжує настільки контрастуючі представлення Шевченка, що читачі вже не впевнені, чи йде мова про того самого автора. Політична мотивація доводить деяких пролеткультівських критиків 50-х років вповні спотворювати портрет письменника, насилу вкладаючи його в Прокрустове ложе комуністичного радянського міфу, у світлі якого Шевченко – це борець за автономію й ідентичність України, за що був тричі засуджений, а під ленінським прапором після 1917 року він – пророк примирення всіх народів. Ні румунські прихильники більшовизму не поступали краще, лірично-афективна перцепція Панаїта Істраті 1928 року сильно контрастує з трактуванням Константіна Вилкована (1939 року), якого Магдалина Ласло-Куцюк в 1974 році ще називає «комуністичним критиком», який – відзначає вона – «розглядає творчість

Шевченка з перспективи соціалістичної революції, здійсненої в СРСР», а його статтю *Un mare poet al ţărănimii. 125 de ani de la naşterea lui Taras Şevcenko. 1814-1861* (*Великий поет селянства. 125 років від дня народження Тараса Шевченка.1814-1861*) оцінює як «дуже цікаву». Оцінку Магдалини Ласло-Куцюк слід уважати «даниною» пануючій у ті часи ідеології. В контексті еволюції румунської ексегези у синхронізації з європейською вона радикально переорієнтувала свої літературознавчі підходи і поступово здійснила ряд шевченкознвачих розвідок непересічної цінності.

Аналітична перспектива Івана Ребошапки – постійно контекстуальна й порівняльна, з наголосом на румунсько-українські відносини. Творчість Шевченка – це нитка, уведена у комплексну «тканину», яка відтворює чи то побутування певних мотивів (наприклад, мотив заклику до пробудження для реалізації соціальної утопії в тогочасній літературі України, Росії, Румунії), чи то літературні впливи. Г. М. Іванов, наприклад, уважав, що Шевченко здійснив в естетичному плані політичну визвольну програму, яку в Румунії здійснили герої історії (Хорія, Клошка і Крішан, Тудор Владіміреску, Аврам Янку).

Дуже цікавим є феномен, який відбувся в Румунії після Другої світової війни. Ребошапка відзначає науковий поворот, якого зазнала шевченківська ексегеза в десятиріччя відлиги 60-х років, коли пролеткультівські кліше (шаблони, трафарети) поступаються місцем тематично-формалістичним критеріям. Слідують потім майже два десятиліття мовчання, яке можна пояснити тим, що ми підтримували спочатку: значення політичного дискурсу, який не є якимось-то поглядом *довкола літературного твору,* а чимось подібним до символічної форми Кассірера: перцептивна або концептуальна рама є невіддільною від коментованого тексту. Вони обидві разом є гібридним витвором – літературно-критичним.

(Продовження на 12 с.)

Самоствердний, самодостатній поет в суспільно-літературних контекстах

(Продовження з 11 с.)

Критика «загарбує» предмет, внаслідок чого літературознавці першого післявоєнного десятиліття Міхай Новіков, Віктор Тулбуре, Міхай Бенюк ідентифікують/упізнають Шевченка у момент відлиги (середина сьомого десятиліття), коли румунська літературна сцена здавалася остаточно відірваною від попередніх трактувань. Аж у дев'ятому десятилітті Шевченка «відкопує» нова генерація авторитетних коментаторів, більшість з яких університетські викладачі Стеліан Ґруя, Корнеліу Барборіка, Дан Хорія Мазілу, Іван Ребошапка, Михайло Михайлюк, Іон Козмей. Після Грудневої революції 1989 р. стають можливими шевченківські міжнародні конгреси, співпраця з культурною українською дипломатією та з Київським, Чернівецьким, а то й з Кишинівським університетами.

Імпліцитним способом Іван Ребошапка анатомує критичний акт визначального зв'язку критичного методу з предметом коментаря, труднощі ідентифікації стабільності значеннєвої структури в літературному тексті, що таким чином зухвально, здавалося б, поклало кінець дальшим герменевтичним спробам. Але й, навпаки, історизм ідей та цінностей надає критичному актові можливість бути відкритим, невичерпним, кожного разу тимчасовим, всупереч того, що при лектурі вважалося б, що, нарешті, встановлено той сподіваний смисл. Таким твором, що підлягає рядові протилежних інтерпретацій – від апостазійних/відступницьких до божественно-апологійних – є поема *Кавказ*, включена в антологію у трьох румунських перекладних версіях. Впізнаємо її романтичну «сім'ю», споріднення з *Прометеєм* Шеллі (Shelly), заклик не забувати страждаючих-повстанців проти тиранії язичницьких богів, але в ній наявний і елемент, яким Шевченко промовляє сьогоденню: спускання у безодню за допомогою біблійного мотто, в якому Ієремія-суддя, який дозволяє собі навіть божество судити і сумнівається у справедливості Бога, але, все ж таки, запитується: чому ж добрі люди страждають, а злі розквітають?..

Існуючі критичні тексти служать не тільки постанню нових студій про коментованого автора, але й змаганню інших критиків, провокованих на міжнародну дискусію про металітературу – на вічну пам'ять даних народів та їхньої творчості.

Переклад з румунської здійснено в редакції «Нашого голосу»

РУМУНСЬКЕ ВИДАННЯ ШЕВЧЕНКОВОГО «ЩОДЕННИКА» – НАЙДОРОГОЦІННІШОГО ДОКУМЕНТУ ЙОГО ІДЕЙНОЇ І ТВОРЧОЇ БІОГРАФІЇ

(Продовження з 5 с.)

Серію кольорових ілюстрацій румунського «Щоденника» завершує Шевченків твір *Портрет Михайла Лазаревського* (здійснений не раніше 28 березня 1858 р.), якого поет зустрінув у Оренбурзі, таки в момент, коли спеціальний кур'єр доставив його до тамтешньої казарми. На протязі років заслання Шевченка Лазаревський старався полегшувати поетове перебування в оренбурзькій «в'язниці без мурів», добуваючи йому книжок, паперу, фарб, тютюну, грошей та харчів, і не востаннє – заохочуючи його у своїх листах. Шевченко подарував йому рукопис «Щоденника», на якому Лазаревський написав примітку: «Цей щоденник Т. Г. Шевченко подарував М. М. Лазаревському 12 липня 1858 р. в день іменин Лазаревського».

З Інтернету дізнаємося, що «до дня народження Тараса Шевченка» видавництво «Видавець Олександр Савчук» надрукувало «Щоденник» поета. Передмова та примітки належать професорові Леоніду Ушкалову. Видання оздоблене 52 ілюстраціями, більшість яких – репродукції Шевченкових портретів і картин, «що супроводжують текст щоденника».

У румунському «Щоденнику» тільки 28 репродукцій портретів і картин Шевченка, які, як відзначено на початку даної статті, «супроводжують засланський шлях поета», помітно увиразнюючи його. Крім цього, в румунському виданні подано з належними примітками Шевченкову *Автобіографію*. Отож, правдоподібно, румунське видання 2017 р. Шевченкового «Щоденника» нічим не поступається материковому. Воно – самодостетнє й оригінальне, як це випливатиме з наступної статті.

(*Далі буде*)

Примітки

1 Taras Șevcenko, *Jurnal*. Traducere din limba rusă, prefață și note de Corneliu Irod. Editura RCR Editorial, București, 2017.

2 Юрій Синевір, *Духовний художньо-графічний Заповіт Шевченка*, Благовість, Львів, 2012; див. рецензію: Іван Кідещук, *Заповіти Тараса Шевченка: словесний та художньо-графічний* //«Наш голос», № 225, 2013 р., с. 16-17.

Іван КІДЕЩУК

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА:

ПСАЛОМ 53: «БОЖЕ, СПАСИ, СУДИ МЕНЕ» АБО МОЛИТВА «БЛАГАННЯ ТА ПОДЯКИ»

Боже, спаси, суди мене
Ти по Своїй волі.
Молюсь, Господи, внуши їм
Уст моїх глаголи.
Бо на душу мою встали
Сильнії чужії,
Не зрять Бога над собою,
Не знають, що діють.
А Бог мені помагає,
Мене заступає
І їм правдою Своєю
Вертає їх злая.
Помолюся Господеві
Серцем одиноким
І на злих моїх погляну
Незлим моїм оком.

Т. Шевченко

1 Провідникові хору. (...) 2 коли прийшли зіфії і сказали Саулові: «Хіба Давид ке ховається між нами?»

3. Боже, ім'ям Твоїм спаси мене
і силою Твоєю розсуди мою справу.
4. Боже, почуй мою молитву,
вислухай слова уст моїх.
5. Бо горді піднялись на мене,
і насильники на мою душу зазіхають,
вони не мають Бога перед собою.
6. Та ось Бог – допомога мені;
Господь – опорою життя мого.
7. Оберни лихо на моїх супостатів,
знищ їх по Твоїй правді.
8. Охоче принесу я тобі жертву,
прославлю Твоє ім'я, Господи, бо воно добре!
9. Бо визволив єси мене від усякої турботи,
отож і споглядають очі мої на ворогів моїх.

Псалом 54*(53) Давида

Святе Письмо визначає молитовний характер Псалма 53 – «Благання і подяки» Давида за порятунок його у пустелі Зіф від загрози війська Саула, який переслідував майбутнього царя Єрусалиму, щоб погубити його і позбавитись, таким чином, опонента. Жителі пустелі – зіфи, які знали, що Давид зі своїм маленьким військом переховується у них, не дотримались обіцянки мовчання і продали псалмоспівця Давида Саулові. В дорозі Саул був змушений воювати з філістимлянами біля так званої Скелі розділення. Так Давиду вдалося врятуватися та віддалитися від загрози смерті і пізніше скласти Псалом 53 – молитву благання й подяки Господові. На жаль, переслідування Давида Саулом не закінчилось, Саул пішов далі за майбутнім царем Ізраїля в пустелю Ен-Геді і, перветомлений, зупинився відпочити у печері під скелями Диких Кіз, де в глибині був і Давид, який вночі підійшов до сплячого Саула, як допустив його Господь, відрізав крадьки «кусень поли з одежі» і подарував життя «Божому помазанику». Цю правду він скаже Саулові на наступний день, кланяючись як цареві, скаже, що Господь видав йому його, але він залишив свого переслідувальника жити, хай сам Господь розсудить, хто винуватий: «11 . ...Не зніму руки на мого пана, бо він помазаник Господній (...) 13.Нехай Господь розсудить між мною і тобою» (I Книга Самуїла, 24:11;13). Саул скоро забув про те, що Давид подарував йому життя, і знову почав переслідувати його, який знову вночі проникає в табір, підкрадається до сплячого царя і викрадає його спис та кінву з водою, не торкнувши помазаника Господнього, який на слідуючий день, плачучи, подякував Давиду, «справедливішому» за нього та «доброзичливому», бо вдруге подарував йому життя, і за це благає у Бога лише добра майбутньому цареві, що, певне, укріпить Ізраїль (*Там же*, 24:17-23). За короткий час Саул зі своїми синами загинуть у бою з філістимлянами, а Давид оплакуватиме їхню смерть.

Добродушність Давидової поведінки доводить його безкраю любов до Господа, віру у всемогутність ім'я Божого: «3. Боже, ім'ям Твоїм спаси мене,/ і силою Твоєю розсуди мою справу./ 4. Боже, почуй мою молитву,/ вислухай слово уст моїх,/ 5. Бо горді піднялись на мене,/ і насильники на мою душу зазіхають,/ вони не мають Бога перед собою». Біблійний текст пророка Самуїла і Давидів псалом 53 переконують, що безмежна віра в ім'я Господнє, а Божа справедливість і благодать розсудять та розіллються над молільником рятівною силою і спасінням від найбільшого лиха, від усіх ворогів.

(Продовження на 14 с.)

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

(Продовження з 13 с.)

У своїй молитві-подяці Давид, пророк і псалмоспівець, борець за волю і єдність Ізраїля, наполягає на ідеї гарячої, відкритої й величальної молитви до Бога-Спасителя за порятунок прямим зверненням справжніх боголюбців, бо тільки Господь може спасти й розсудити: «ім'ям Твоїм спаси мене,/ і силою Твоєю розсуди мою справу». Св. Теодорит Антіохійський підкреслює, що «Досить мені, щоб заспокоїтись від нещастя, визвати ім'я Твоє», як і Святі Апостоли чинили велике диво словом: «В ім'я Ісуса Христа Назарянина, вставай і ходи!» (Діяння 3:6), а божественний Кирил уточняє: «і силою Твоєю» Давид визиває «Сина Твого, бо ж сила Отця є Син, тільки не благаєм вступу на Суд Божий (...) а щоб розсудити справу» (див. Cv. Eftimie Zigabenul, Sf. Nicodim Aghioritul «Psaltirea în tâlcuirea Sfinților Părinți» vol I, transliterare Iași, 1850 ede. Egumenița, Galați, 2006, p. 629 / «Псалтир у тлумаченні Святих Патристів»). В грізній небезпеці Давид наполегливо благає Господа вислухати й розсудити «з уст» його молитву, бо йому смертельно загрожують «горді» «насильники» і безбожники, що «на душу зазіхають», і можна врятуватись лише Божою силою.

У своїм переспіві Тарас Шевченко, вірний оригіналу пророка Давида, взиває до Господа і благає спасіння від неминучої загрози та розсуду «по Своїй волі» – Божій, всемогутній, праведній та охоронній силі, бо тільки молитовними словами і благальними устами можна привернути увагу Господа, щоб вислухав скаргу: «Боже, спаси, суди мене/ Ти по своїй волі,/ Молюсь, Господи, внуши їм/ Уст моїх глаголи,/ Бо на душу мою встали/ Сильнії, чужії,/ Не зрять Бога над собою,/ Не знають, що діють». Патетика і божественне правдолюбство Давидових псалмів, у центрі яких ім'я Боже та ідея всемогутності і християнської доброзичливості, схиляє людство до центрального ядра Бога, загальнолюдської універсалії віри й культури, а Шевченко переспівами Малої Біблії розповсюджує Боже Слово між людьми, посередництвом «Кобзаря» з любов'ю і відданістю несе його своїм побратимам українцям, уярмленим не тільки чужими – турками й татарами, «що не зрять Бога над собою», але й своїми сусідами-християнами, москалями та поляками, бо «сильнії, чужії» і свої браття християни, які «не знають, що діють», топчуть закони Божі жорстоким насильством над людьми, над їхньою правдою і волею – Божими святинями. На превеликий жаль, «Псалми Давидові», написані вкінці 1945 р., лежали забороненими царською цензурою аж до визволення Шевченка з каторги, і вперше були надруковані у 1860 році. Але вірші, присвячені Богдану Хмельницькому, нагадують про моменти з історії-мачухи України, про руйнацію найдорожчого ідеалу українців та великого гетьмана Богдана відновити вільну незалежну Україну на Черкащині, в Чигирині. Вищезгадані вороги «войнами й чварами» не допустили цього, як свідчить Шевченко своїми віршами та поемами «Розрита могила» (1843), «Чигрине, Чигрине» (1844), поемою-містерією «Великий льох» (1945), «Стоїть в селі Суботові» (1845), «Іржавець» (1847) і ін.

Тарас Шевченко. Богданова церква у Суботові

Історіографія України та Шевченко доказують, як ми вже підкреслювали раніше, що «люта» доля українців дуже подібна до долі єврейського народу, а врятувати її можливо тільки духовним прозрінням за зразком Св. Письма, а саме визвольної боротьби Макавеїв, та за допомогою молитов до Бога (див. Псалом 43 «Боже нашими ушима». «Наш голос», № 283, січень, 2018, с. 8-10). Ідею прозріння народу Шевченко вважає святою, вона пронизує весь «Кобзар», у якому переспіви «Псалмів Давидових» якраз спрямовували і спрямовують і досі потерпаючий український народ до молитов у чистій і відданій любові до Бога, бо Він єдиний може врятувати Україну від її ворогів, між якими і північні «браття»-росіяни, що топтали і топчуть ще й зараз мирну землю України, немов «Не зрять Бога над собою,/ Не знають, що діють». З цієї точки зору

Шевченко найбільше любив гетьманування Богдана Хмельницького в Чигирині, який мріяв створити козацько-гетьманську державу, скликаючи до своїх лав український народ, прилучуючи військовими договорами союзників Кримського ханства (1648 р.), з якими визволив велику частину українських земель з-під польської влади. Про визвольну боротьбу українців проти гнобителів дізнається на прямій зустрічі з Богданом, духовенством та інтелігенцією Києва сам Патріарх Єрусалима (1648 р.), щоб трьома роками пізніше (1651 р.) Патріарх Константинополя освятив рішення українців боротися за визволення з-під чужого ярма на чолі з Богданом Хмельницьким, який створить на Переяславській раді союз з царською Росією (1654 р.), пізніше із Швецією, а потім із Семигородом і сусідніми державами Молдавією та Волощиною, щоб боротися проти Речі Посполитої, що настрашить Московщину, яка перейде на бік Польщі,

Тарас Шевченко. Богданові руїни в Суботові

і разом вони нанесуть смертельний удар Гетьманату Богдана (1656-1657), після якого український Кромвель (як називає Хмельницького польський історик Людвік Кубаля) тяжко хворий помре (1657), а гетьмани України, розколеної на Лівобережну та Правобережну, будуть кружляти довкола інтересів Росії та Польщі (1663;1667) і навіть Туреччини (1672) та договорів між собою, хоч визвольна боротьба і повстання продовжувались (*Див.* Вікіпедія, Богдан Хмельницький). Найболючішим є те, підкреслює Шевченко у вищезгаданих творах, що «насильники» «Сильнії, чужії» «сплюндрували» Україну, а москалі розрили в Суботові могилу Богдана в усипальниці в Іллінській церкві, бо «грошей шукають» – іронізує поет, хоч, справді, і вони, і поляки – християни, які викинули великого гетьмана з гробу на посміховисько людям! («Розрита могила», «Стоїть в селі Суботові»).

Макавеї дякували Богу, що зберігає «житло неоскверненим», тому що земля, народ і держава – святе житло, так само вважає і Шевченко і дякує Господу, але й скаржиться услід за Давидом: «.. А нині/ Покрив єси знову/ Срамотою свої люде,/ І вороги нові/ Розкрадають, як овець, нас/ І жеруть! без плати/ І без ціни отдав єси, ворогам/ Ворогам проклятим» (Псалом 43), як оце роблять ті «Сильнії, чужії». І молиться поет, як пророк Давид, за свій народ з надією на єдиного Бога-Спасителя: «А Бог мені помагає,/ Мене заступає/ І їм правдою своєю/ Вертає їх злая./ Помолюся Господеві/ Серцем одиноким/ І на злих моїх погляну/ Незлим моїм оком». Якщо біблійний псалмоспівець і пророк Давид своїм духозрінням подає більше стихів: «6. Та ось Бог – допомога мені,/ Господь – опорою життя мого./ 7. Оберни лихо на моїх супостатів./ Знищ їх по Твоїй правді./ 8. Охоче принесу я Тобі жертву,/ прославлю Твоє ім'я, Господи, бо воно добре!» Таке твердження є і в Шевченка, що зберігає загальнолюдську допомогу Бога для кожного з молільників і тоді свідчить перед своїм народом «А Бог мені помагає/ Мене заступає», як кожну людину, молитву якої вислуховує, «І їм правдою Своєю/ Вертає їх злая», і «правдою», тобто справедливістю за зло заплатить злом винуватцям, – цю суть український геній доносить до свідомості свого вірного і молитовного народу (як це робить ненька Україна «рано до схід сонця: (...) Молилася, турбувалась,/ день і ніч не спала./ Малих діток доглядала,/ Звичаю навчала» («Розрита могила»), бо терпіла ж ярмо «Великого льоху» Росії, свідчить однойменна поема.

Кобзар Шевченко – серце й совість українського народу, вибирає святий зразок молитви «благання та подяки» для себе і, певне, для свого народу, якого любив більше ніж самого себе, розп'ятого за слово: «Помолюся Господеві/ Серцем одиноким» за себе і свій народ, та й за ворогів своїх, яких теж треба любити, як людей: «І на злих моїх погляну/ Незлим моїм оком». Не можна славити Господа та «ім'я Його, бо воно добре!» і приносити у жертву молитву «благання й подяки», та нехтувати ближнім, навчає Св. пророк і псалмоспівець Давид, як це чітко відчував Шевченко і доводив своєю творчістю та цілим своїм мученицьким життям у відданості Богу, неньці Україні та «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Украйні і не в Украйні...», щоб і через два століття залишатися нашим духовним сучасником і апостолом прозріння свого народу.

Не стало народознавця південнобуковинських гуцулів

Сумна вістка охопила українську громаду Румунії, зокрема південнобуковинську гуцульську, відданий син якої Юрій Чига 4 березня ц. р. перейшов у вічність. Народився він 1946 р. в селі Ульма, в якому закінчив семирічну школу, далі – українську педагогічну школу в мараморoському місті Сігеті, і почав працювати учителем у школі рідного села. Певний час був директором місцевої школи, брав також активну участь у культурному житті та в сільській адміністрації.

Як і багато його сігетських колег та педшкільних і ліцейських серетських побратимів, всіляко напучуваних їхніми професорами на благородні суспільні, культурні, громадські й навіть літературні справи, Юрій Чига, сповнений молодечого запалу, показово став включатись у громадське змагання українців Румунії за утвердження їх національної ідентичності, не раз відзначаючи, що гуцули – це українці.

Про Юрія Чигу безпомильно можна твердити, що він мав статус авторитетного сільського вчителя, бо, як було ще в довоєнній Румунії, жителі сіл вважали учителя поряд з отцем найважливішими людьми.

Ще будучи учнем, Юрій Чига почав надсилати дописи до часопису для українського населення Румунії «Новий вік». Інтенсивніше поспівпрацював він із цією публікацією, перейменованою на «Вільне слово» після Грудневої революції 1989 року, відколи вона вповні стала вільною. Співпрацював Юрій Чига також із часописом «Український вісник», з румуномовним сурівським «Curierul ucrainean» і, досить інтенсивно, з журналом українських письменників Румунії «Наш голос».

Як відданий син рідної Ульми, але й як, на превеликий жаль, єдиний видний культурний представник південнобуковинських гуцулів у загальному контексті українців Румунії, Юрій Чига у своїх дописах трактував як загальноукраїнські, так і гуцульські соціально-побутові теми, не минав і питанння шкільництва, що вимагали негайного обговорення, і особливо багатими були його матеріали народознавчо-гуцульської тематики. Якби зібрати між двома обкладинками все, досі ним написане про вдачу, звичаї, повір'я й будні південнобуковинських гуцулів, то вийшла б цінна праця з народознавства. Відомо, що, подібно Віргілію Ріцьку, який видав толкову монографію про своїх добруджанських однокровників *Народно-християнські свята українців Добруджі*, так і Юрій Чига працював над монографією про свята гуцулів, яка, враховуючи величезне багатство гуцульської духовної культури, могла б стати цінним здобутком української етнології Румунії.

З фольклором, як сам напівжартома зізнавався, Юрій Чига кокетував. Вирісши, як Марко Черемшина, серед пісень і спізнавшись добре з працею відомої у нас Мирослави Шандро, яка довгі роки прожила серед тих же гуцулів, зібрала і видала збірники їх пісень *Ой ковала зозулечка* (1974) і *Співаночки мої любі* (1977), а посмертно появився чудовий її альбом гуцульських вишивок, так і Чига ніяк не міг обійти настільки багату й живу ще гуцульську пісенну творчість і видав збірки *Ой багата Гуцулія* (Вид-во «Мустанґ», Бухарест, 2003 р.) і *Люблю тебе, Гуцуліє* (Вид-во «RCR Editorial», Бухарест, 2009 р.). Кокетування Юрія Чиги з фольклором можна б вбачати у неподачі паспортизації записів і наукового апарату, може, й стану збереження текстів пісень до нашого часу. Зрештою ж, головне те, що живі ще в наш час пісні були зафіксовані і надрукувані. Для потенціального науковця, який зацікавився б аспектом традиції й сучасності гуцульського фольклору, збірники Юрія Чиги та, розуміється, Мирослави Шандро, були б корисними джерельними посібниками.

Синівська відданість Юрія Чиги своїй Гуцулії проявилась і в його захопленні історією рідної Ульми, якій присвятив охоплюючу монографію *Ulma – o comună de origine etnică huțulă. Studiu etnografic*, яка зазнала двох видань, перше будучи

фінансоване сільрадою Ульми, а друге, доповнене й переглянуте, – Союзом українців Румунії. Монографія Чиги – це, по суті, «топографічне наукове поширення» всесторонніх обстежень, здійснених раніше професором географії, румуном Йоном Афлоарей, який запустив довічне своє «коріння» (недавно, на жаль, помер) в селі Ізвоареле Сучевей, про яке написав корисну монографію. У монографії Чиги подано головні дані про історію, географію, економіку, освіту, культуру, духовне життя, заняття, звичаї й традиції усіх п'яти сіл комуни – Ульма, Лупчина, Костилева, Нісіпіт, Меґура.

В монографіях Йона Афлоарей та Юрія Чиги є дуже багато спільних аспектів, адже ж Ізвоареле Сучевей та Ульма – лімітрофні. Хоча складені більш-менш на основі тієї методології й мають ту ж структуру, кожна з них відзначається власною самобутністю, сконкретизованою властивими кожній комуні історичними даними та реаліями, способом подачі матеріалів тощо.

Добре, що монографія Чиги написана румунською мовою. Це сприяє належному ознайомленню одноґраомадян-румунів з їхніми одногромадянами-гуцулами-українцями. Доцільність її появи належно оцінив у своїй передмові сільський голова комуни Ульма Мірча Ігнатюк, а наукову її вартість – професор д-р Муґур Андронік, голова сучавського товариства Societatea Culturală «Ștefan cel Mare» – Bucovina.

Щиро співчуваємо сім'ї Юрія Чиги. Хай з Богом спочиває.

На знак поваги до його невтомної праці й незабуття побратимів та одногромадян подаємо останню його надіслану до редакції статтю (с.18-20).

Редакція «Нашого голосу»

Анна ТРАЙСТА-РУШТЬ

«Тисячі свічей для всіх тих, що жили для нас...»

Біла казкова Буковинська зима одягнула траурні шати, а наша українська меншина осиротіла. Втратила двох відважних талановитих синів: Миколу Крамаря, викладача музики Сучавського педагогічного ліцею імені Міхая Емінеску, диригента негостинського хору, урожденця Вишньої Рівни, що на Мараморщині, і Юрія Чигу, учителя, творця і співробітника українських часописів, уродженця гуцульського села Нісіпіту Сучавського повіту.

Микола Крамар і Юрій Чига були знайомі всьому українству не тільки в буковинському регіоні, де жили і трудились, але й за його межами. Микола через пісню, а Юра через гуцульську народну творчість, котру збирав і складав докупи, як безцінний скарб свого роду.

Сліди працьовитого українського фольклориста Юрія Чиги міцно вкоренились повсюди: в дитячих серцях його учнів, на сторінках українських журналів, у душах знайомих і друзів, у пам'яті його рідних буковинських гір, де завжди лунала гуцульська трембіта, бо він щиро любив, оспівував і не покидав їх ніколи. Вічна їм пам'ять! Амінь!

Тисячі свічей Мараморщини піднімають своє полум'я для всіх тих, що жили для нас, виховували нас та захищали свій рід трудом, пером і духовністю, як: Гаврило Клемпуш, Іван Федько, Михайло Небиляк, Марта Бота, Микола Крамар. А також і для інших майстрів українського творчого слова, як: Степан Ткачук, Стеліян Ґруя, Василь Клим, Василь Цаповець, Іван Шмуляк, Іван Непогода, Іван Козмей, а тепер і для сучасного талановитого словотворця, покійного Юрія Чиги.

Це люди, фізичні постаті яких залишились добре в моїй пам'яті, а їх творче слово полонило мою душу і підштовхнуло, між іншими, і до особистого письменництва на рідній мові. Хай буде їм земля пухом, а їх душі хай линуть до Небесного Царства. Амінь!

Юрій ЧИГА

КОХАННЯ ВЕЛИКИХ

– ЖІНКИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА –

До Канева

У Каневі, на могилі Тараса Шевчена я був тричі.

Перший раз – це була приватна поїздка-екскурсія: Радівці – Чернівці – Монахальний комплеск Почаєва – Київ. На один із двох днів перебування в столиці України була запланована вільна прогулянка, і мене це цілком влаштовувало, бо вже здавна я мріяв відвідати могилу Тараса Шевченка у Каневі. Інформація, яку я отримав у приймальні готелю, виявилась недостатньою, але на допомогу прийшла аптекарка, яка працювала в аптеці, що знаходилася на першому поверсі готелю. Саме вона і пояснила детально, як можна добратися до Канева.

Наступного дня я встав раненько, за 4-5 хвилин дійшов до автовокзалу, звідки і вирушив автобусом до Канева. В автобусі, на моє запитання «Скільки кілометрів до Канева?» я отримав різні відповіді: «десь 60-70», «приблизно 100», а чи: «за дві години будете у Каневі!»

Та минуло три години, а я ще не в Каневі. На одній із зупинок у автобус увійшло кілька робітників, я спитав і в них: «Далеко до Канева?» «17 кілометрів», – відповіли мені два мужчини середнього віку, одягнені в робочі костюми. Виявилось, що вони якраз працювали біля Меморіального музею Тараса Шевченка, тож охоче мені пояснили, як добратися до могили Кобзаря і як там поводитися. Через півгодини, вдоволений душевно і з букетом, квітів я опинився біля підніжжя Чернечої гори, де влився у великий натовп людей, які прибули так само, як і я, віддати поклін Пророку українського народу. Нас зустрів кобзар, який грав на кобзі пісні Великого Кобзаря. Скрізь панувала надзвичайна атмосфера.

Я придбав кілька сувенірів, щоб похвалитися перед моїми односельчанами, пройшовся швиденько залами музею, бо часу було обмаль (о другій годині після обіду я мав автобус до Києва). Повернувшись вечором до Києва, я розповів своїм знайомим про екскурсію у Канів, про могилу Тараса, про гору і про кобзаря, який виконує Шевченкові пісні, а також показав їм сувеніри. І тепер я вже точно знаю, що від автовокзалу, що знаходиться біля Державного національного університету імені Тараса Шевченка, до Канева 134 кілометри, а 30 років тому автобус долав цю відстань за три з половиною години.

Друга моя поїздка до могили Тараса Шевченка відбулася у червні 2001 року, під час Міжнародного семінару учителів української діаспори, на якому брали участь вчителі з Казахстану, Росії, Прибалтійських держав, Білорусії, Румунії та Придністров'я.

Румунська делегація була найчисленнішою. Цього разу подорож відбулася Дніпром, модерним туристичним пароплавом. Екскурсія була фінансована директором хлібопекарського підприємства міста Києва.

Ми могли досхочу намилуватись широким Дніпром, води якого подеколи розливаються безмежними українськими степами. Також цікаво було подивитись, як пароплав переходить через Дніпрові пороги.

На Шевченковій горі нас чекала така ж приємна атмосфера, яку я відчув і під час першої подорожі до могили Шевченка: кобзар, який виконував пісні на слова Великого Кобзаря, покладання квітів, фотографування, відвідання музею.

Ніколи не забуду, як нині вже покійний письменник Юрій Лукан після поїздки сказав: «Тепер я справжній українець!» Багато з його побратимів по перу говорили йому в жарт: «Що ти за українець? Член Національної спілки письменників України – і не був жодного разу на Тарасовій могилі?!»

Остання моя поїздка до Канева відбулася три роки тому. Це була екскурсія, організована на кошти Союзу українців Румунії. Цього разу нашу делегацію зустрів народний депутат, письменник, герой України Іван Драч.

У новому залі Меморіального музею Тараса Шевченка в Каневі відбулася конференція, модераторами якої були Іван Драч та директор Меморіального музею, а з боку нашої делегації Ярослава Колотило, голова Бухарестської філії СУР, та Іван Робчук, головний редактор румономовного часопису «Кур'єрул українян».

Цього разу у Каневі ми відвідали новий будинок з просторими залами, бібліотекою, гарними гравюрами та картинами і новою апаратурою, – все це було зроблено в рамках підготовки до святкування 200-річчя від дня народження Великого Кобзаря.

Напередодні нашої останньої поїздки до Канева я читав книжку-альбом коломийського письменника, журналіста, гуцульського сміхованця Миколи Савчука «Наш усміхнений батько Тарас», з якої довідався, що Тарас Шевченко був талановитим співаком, пародистом та оповідачем. Він блискуче виконував комедійні ролі в аматорських театральних групах, знав безліч українських народних пісень та жартів, майстерно розповідав анекдоти. Геніальний поет у своїх творах часто застосовував іронічні, саркастичні та пародійні елементи.

Як і більшість поетів та артистів, Тарас Шевченко закохувався легко. Його почуття пробуджували різні жінки: княжна, дружина поміщика, попівна, актриса, служниця... Його серце легко підкорялося почуттям. Але доля не дала йому ні родинного життя, ні справжнього кохання, про яке він мріяв особливо в останні роки життя.

Мене зацікавила ця тема, як, гадаю, вона буде цікавою і багатьом шанувальникам Великого Кобзаря та його творчості. Тому подаю інформацію, яку мені вдалось зібрати із різних джерел*.

«Чи правда, Оксано? чужа чорнобрива! І ти не згадаєш того сироту…»

Першим захопленням Тараса Шевченка була Оксана Коваленко, про яку поет згадав у вірші «Мені тринадцятий минало…» Вона була на три роки молодшою і жила по сусідству. Матері їхні, дивлячись на дитячі забави, планували, що діти колись одружаться. Шевченко згадував про це в своїх листах. Проте Тарас поїхав супроводжувати пана Енгельгардта до Вільно, де отримав початкову художню освіту, потім був Петербург та Академія мистецтв, перші публікації, перше визнання, викуп із кріпацтва… Коли через чотирнадцять років Тарас повернувся до рідної Кирилівки вільною людиною і столичним художником, Оксана була давно заміжня за кріпаком із сусіднього села і виховувала двох доньок.

«О, добрий ангеле! Ти укріпив захитану в мені віру…»

Із княжною Варварою Репніною Шевченко познайомився саме в свій перший приїзд в Україну, після навчання в Академії. Подорожуючи Київщиною, влітку 1843 року він завітав до Яготина, аби зробити замальовки. Йому настільки сподобалося в родині Миколи Григоровича Репніна-Волконського, що він повернувся на триваліший час, залишившись на рік у його маєтку. Господар був людиною неординарною – князь, генерал, високоосвічений чоловік із філософським складом мислення, старший брат декабриста Сергія Волконського. Донька князя, 35-річна Варвара, була захоплена талантом Шевченка і закохалася в нього на все життя. На жаль, ця любов не мала майбутнього, і княжна вирішила, що їй Богом дано бути янголом-охоронцем поета, тож усіма силами своєї душі вона боролася з пристрасним почуттям. У листах до свого духовного наставника, француза Шарля Ейнара, вона відверто зізнавалася у своїх стражданнях: «Я підступним чином довгими годинами піддаюся владі своєї уяви, котра малює мені палкі картини пристрасті…» Поет із величезною повагою ставився до цих почуттів, але не наважився розвинути стосунки у більш, аніж дружні. Вони підтримували зв'язок усе життя: і в горі заслання, і в радості повернення на Батьківщину.

«Якби зустрілися ми знову…»

Приблизно у той самий час, на початку 1840-х років, Шевченко гостював в Березовій Рудці (нині – Полтавська область), у родині поміщика Платона Закревського. Між 29-річним поетом і красунею-дружиною господаря, 21-річною Ганною спалахнуло кохання. Але невдовзі Тарас змушений був залишити гостинну садибу через справи, і зв'язок увірвався. Ганні Закревській поет присвятив не один вірш, зокрема: «Якби зустрілися ми знову,
Чи ти злякалася б, чи ні? Якеє тихеє ти слово тоді б промовила мені? Ніякого. І не впізнала б. А може б, потім нагадала, Сказавши: „Снилося дурній". А я зрадів би, моє диво!»

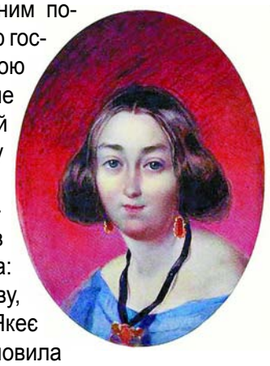

На жаль, зустрітися більше їм не довелося – пані Закревська померла у 35 років, саме тоді, коли Шевченко звільнився від десятилітньої солдатчини.

(Продовження на 20 с.)

КОХАННЯ ВЕЛИКИХ

(Продовження з 19 с.)

Поїхав сватитись на храмове свято

Існують свідчення, що під час свого першого приїзду в Україну, у рідній Кирилівці поет уподобав доньку місцевого священика Григорія Кошиці – Феодосію. Отримавши посаду в Київському університеті та розпочавши роботу в Археологічній комісії, Шевченко поїхав свататися на одне з храмових свят. Але отримав категоричну відмову батьків попівни. Дівчина не змогла піти всупереч волі старших і, за місцевими переказами, невдовзі збожеволіла.

«Люде серця не побачать, А скажуть – ледащо!»

У засланні, яке тривало десять років, Шевченко закохався в дружину коменданта Новопетровської фортеці Ганну Омелянівну Ускову. На жаль, плітки і осуд перервали їхні приятельські розмови, але Ускова протягом довгих років залишалася щирим другом поета.

«…про душевний світ, про розум великого поета позабула, клепки забракло!»

Коли імператор, не без посиленого клопотання та заступництва Варвари Репніної, підписав указ про помилування, Тарасові Шевченку йшов 44-ий рік. Він був виснажений засланням і солдатчиною, відпустив патлату бороду і відчував себе старим не по роках… Проте, як свідчать листи, мріяв про молоденьку дружину «з простих», поруч з якою хотів повернути втрачені на каторзі роки молодості. Оскільки у Петербурзі він перебував під постійним наглядом поліції, Шевченко на деякий час живе у Нижньому Новгороді. І тут він уповні відчув свою популярність. Жінки з місцевого бомонду наввипередки замовляли йому свої портрети. Саме серед них він зустрів своє наступне кохання – молоду актрису Катю Піунову, яка видалась йому ідеалом жіночої вроди. Заради її подальшої театральної кар'єри він викликав до провінції свого знайомого, великого актора Імператорського театру Михайла Щепкіна, і той протягом трьох днів грав у виставах разом з нею. Поет ублагав директора Харківського театру зарахувати її до своєї трупи. Проте, скориставшись поетом, актриса зрештою втекла до Казані з 25-річним актором, за якого згодом вийшла заміж. Потім вона згадувала: «Але ж мені ще шістнадцяти не було! Що я там розуміла! Мені здавалося, що в Тарасі Григоровичі женихівського нічого не було. Чоботи дьогтярні, кожух ледь не на голе тіло, шапка смушева чи не найпростіша…» Проте вона змогла зрештою визнати правду: «Так, про душевний світ, про розум великого поета позабула, клепки забракло!»

«Сподіваюсь, ти бачиш, як я каюсь…»

Останнім коханням великого поета стала служниця його петербурзьких друзів, українка Лукерія Полусмак. На прохання Шевченка, її, кріпачку, відпустили на волю. Це підштовхнуло дівчину, вже заручену з Тарасом Григоровичем, до сміливого флірту з його друзями та знайомими, що прикро і боляче вдарило по поетових почуттях. І цього разу його мрії про спокійну старість у родинному колі, у вишневому саду, були понівечені й знищені чужою байдужістю… Поет розриває стосунки. За три місяці він помирає. Вона пережила його на більш, ніж півстоліття. Кажуть, останні десять років свого життя, поховавши чоловіка-перукаря і залишивши дітей на Московщині, Лукерія провела на могилі Тараса в Каневі… Приносила гостинці й роздавала дітям, довго сиділа на могилі й одного разу написала в книзі відвідувачів: «Сподіваюсь, ти бачиш, як я каюсь…»

*Джерела:
1. http://spadok.org.ua
2. kobzar.info

Ігор ЗІНЬЧУК

ЩЕДРА ПАЛІТРА ЖИВОГО ШЕВЧЕНКОВОГО СЛОВА

(ІВАН КІДЕЩУК, *НАШ ШЕВЧЕНКО, ЧЕРНІВЦІ, БУКРЕК, 2015)*

Для мене книга «Наш Шевченко», що належить перу літератора, педагога, фольклориста, громадсько-культурного діяча Івана Кідещука, стала справжнім відкриттям і зібранням цікавинок про румунське шевченкознавство та різноманітні аспекти популяризації «живого слова» Великого Кобзаря на теренах Румунії.

Визначальною особливістю цієї літературознавчої праці є глибокий аналіз окремих поезій Тараса Шевченка. Цьому автор присвячує більшість своїх есеїв («"Садок вишневий коло хати…" Тараса Шевченка – промінь світла в казематному темному царстві», «"І мертвим і живим, і ненародженим землякам моїм в Украйні моє дружнєє посланіє" – поема-маніфест про увічнення української хати», «Актуальність "Молитви" Шевченка: рівноправіє, єдиномисліє і братолюбіє», «Краса людської душі в поезії Шевченка» та ін.). Тож ця містка книга, безсумнівно, спонукатиме читача до розмислів над такими вічними цінностями, як Любов до України, нашої мови, славетної історії, одвічної боротьби поколінь українців за націтворчі, омиті кров'ю ідеали Волі та Соборності, що є основоположними і для творчості Шевченка, і для всього його життя.

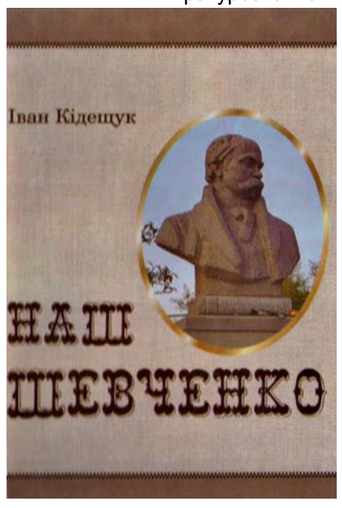

У першому розділі – «Невичерпна краса "Кобзаря"» – особливо відчутним є до певної міри пафосне, однак щире захоплення автора цією книгою. Іноді воно межує з обожнюванням поета. Ось уривок тексту на підтвердження цього: «Дух Шевченка, українського Давида, «Кобзар» його безсмертний і могила всевічна у Каневі свідчать про найбільші цінності життя українського народу, неньки України та цілої української діаспори, вони закарбовані у нашій мові, наших душах і в серцях українців усього світу, записані в скрижалях часу, словом великого Кобзаря, Т. Шевченка, мученика й апостола України, що зве нас своїми живими думками до себе… Ось чому дякуємо Всевишньому, що подарував нам, українцям, такого вірного співвітчизника, мислителя і хранителя духовного світу України, мученика, що віддав своє життя за наші мрії й продовжує бути божественним провідником волі, правди, любові на землі, за вченням Св. Письма, яке він засівав у серця і прославляв дорогим народу рідним словом, своїми молитвами до Бога за свою Україну, за майбутнє свого народу…» (с. 15–16).

Водночас у наведеному уривку та в канві літературознавчої праці загалом Іван Кідещук рішуче доводить безглуздість й алогічність тези радянського шевченкознавства про атеїзм Тараса Григоровича. Автор, навпаки, на прикладі поетичних рядків, котрі раніше були під забороною, підкреслює, що віра у Всевишнього та Його особлива прихильність до стражденного українського народу є однією із провідних тем як Кобзаревої творчості, так і світоглядних принципів митця.

Окрім популяризації творчості Кобзаря на теренах Румунії, автор має на меті розкрити для українського читача основні особливості сприйняття постаті поета. Саме тому у книзі подано не тільки наукові статті, рецензії, а й репортажі із шевченківських святкувань.

Іван Кідещук своєю самовідданою, наполегливою працею на ниві шевченкознавства закликає та спонукає читача черпати натхнення у Великого Кобзаря, осмислювати Шевченків спадок, а найголовніше – прагнути жити за найвищими християнськими цінностями: у вірі, надії й любові, що були основними постулатами його творчості. Автор утверджує переконання, що Тарас Шевченко для кожного українця є світочем «краси, правди, любові». А ще довірливо ділиться із читачем власними враженнями про подорож у м. Канів на Тарасову могилу, здійснену разом із колегами-педагогами, тощо.

(Продовження на 22 с.)

Михайло ВОЛОЩУК

Наш Геній

В сіянні вкраїнськім Шевченко живе,
В цім славнім безсмерті наш геній цвіте.
Він житиме вічно в народній душі,
У співі, в любові і в повній красі.

Шевченко нас вчить – він наш вчитель святий.
Веде нас крізь бурі, як друг дорогий.
Не зрадив рідню – він їй вірно служив
І рідну Вкраїну всім серцем любив.

Ми клонимось низько Шевченкові всі,
Він в нас в Негостині царює всі дні,
Хай слава його огортає щодня, –
З ним завжди цвіте українська душа.

Хотів би від Бога

Нічого не хочу від щедрого світу,
Лиш в Бога просив би тих сил і тих чар,
І мудрості світлої – вищу просвіту,
Щоб вивчити серцем Тарасів «Кобзар».

Прийшли ті часи і настали події,
Вкраїна вже змила ганебне клеймо –
І збулись твої найсвітліші надії,
Коли твій народ скинув кляте ярмо!..

Як символ любові в душі тебе маєм,
Ти – син України й великий поет.
Ми завжди з любов'ю тебе споминаєм
І носимо в серці твій милий портрет.

Шевченкова віть

Шевченкову віть не зламають вітри,
Її не нагнуть ні дощі, ні льоди,
Бо корінь Вкраїни її годував,
Щоб нею поет свій «Кобзар» написав.

Край Дніпра

Осінні пожежі цвітуть край Дніпра.
Хіба то вогні, чи пророчі слова?
То мова Шевченка багряно горить
І гріє Вкраїну, й її всю блакить...

ЩЕДРА ПАЛІТРА ЖИВОГО ШЕВЧЕНКОВОГО СЛОВА

(Продовження з 21 с.)

Словом, на справжніх поціновувачів багатогранного Шевченкового слова чекає безліч приємних несподіванок, адже книгу «Наш Шевченко» справедливо можна вважати дуже ґрунтовним за змістом, але доступним для читацького сприйняття науковим тлумаченням спадщини «пророка, батька української нації». Тим паче, що актуальність поетичних рядків Тараса Григоровича лише зростає – вони надихають українців на боротьбу за остаточне звільнення з лабет імперського минулого, боротьбу, що й досі триває, вже як війна з московським окупантом, на східних теренах України.

Із заповітами поета на устах живуть і йдуть у вічність герої сучасності, які кладуть своє життя на олтар кращого майбутнього рідної України...

«І вам слава, сині гори,
Кригою окуті.
І вам, лицарі великі,
Богом не забуті.
Борітеся – поборете!
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!»
(Т. Шевченко, «Кавказ»)

Пам'ятаємо… Цінуємо! Пишаємось!

«Наш Шевченко» – ґрунтовне дослідження шевченкіани, що увійде в скарбничку не лише української й румунської, а й інших словесностей світу, стане чудовим дарунком для всіх, хто прагне прилучитися до вшанування пророчих, вічних істин, котрими поет промовляє до прийдешніх поколінь «…незлим, тихим словом».

Кріна ГРІНЬ

Міжнародний день рідної мови

23-го лютого в Університетському домі в Бухаресті відбулося святкування Міжнародного дня рідної мови. Це свято було організоване Бухарестською філією Союзу українців Румунії. Відкрила захід голова Бухарестської філії Ярослава Колотило, яка в своїй промові нагадала історію започаткування цього свята, важливого для кожного народу, та процитувала одну із найкращих сучасних українських поетес Ліну Костенко: «Людина не вмирає від інфаркту, а тоді коли в неї забирають мову».

Взяли слово і гості. Євген Левицький, представник Українського Посольства в Румунії, нагадав про недавно нашумілий закон про мову, прийнятий Україною, та наголосив, що цей закон важливий для укріплення статусу української мови як державної, але і мови меншин в Україні не зневажаються, так, діти румунської меншини учать свою рідну мову в школі. Голова Верховинської районної ради Іван Шкіндюк підкреслив надзвичайну важливість рідної мови, тому що мова – це фундамент держави, і кожна із мов несе в світ знання, культуру і традиції. Михайло Трайста, заступник голови СУР подякув всім, хто відгукнувся на запрошення, і організаторам за прекрасне свято, та процитував Нікіту Стенеску, який писав, що: «моя держава – румунська мова». Перефразувавши великого класика румунської літератури, Михайло Трайста сказав, що й українці Румунії можуть говорити, що: «наша батьківщина – українська мова». Вдова Степана Ткачука прочитала декілька віршів із збірки «Молитва за рідну мову» свого чоловіка, одного із найвідоміших українських поетів Румунії.

Після урочистої частини свята перед гостями виступили музичний гурт «Струни Орфея» із Верховини (Україна), керований письменником Василем Нагірняком, і, звичайно, гурт «Зоря» та студенти бухарестського Університету. Якщо із творчістю гурту «Зоря» бухарестська публіка вже звикла, і кожен із неповторних голосів учасників всім добре знайомий, то запрошений гурт «Струни Орфея» був справжнім відкриттям. Естрадні артисти України Роман Тафійчук, Петро Марусяк та Софія Мартищук зачарували всіх своїми солов'їними голосами, а ведуча програми Юлія Близнюк підкорила серця всіх гостей прекрасним декламуванням однієї з найгарніших та найтрагічніших поем Тараса Шевченка «Утоплена». Кожне слово поеми проникало в душу і торкало її найчутливіші струни. Особливий момент програми був, коли під час звучання пісні «Я українець» всі піднялися, слухаючи її немов якийсь неофіційний гімн.

Всі були у захопленні від свята.

На завершення маленький Миколка Панчик прочитав вірш Сидора Воробкевича «Рідна мова», а Ярослава Колотило цілком слушно підкреслила, що, поки діти будуть читати вірші українською мовою, ця мова буде жити і процвітати.

***Володимир АНТОФІЙЧУК**, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича*

ЗА ОБРАЗОМ ЖЕ І ПОДОБОЮ…: ПОЕЗІЯ МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

(Продовження з № 284)

Отже, критика торкнулася багатьох аспектів поезії Михайла Михайлюка, відзначивши в ній головний тематичний струмінь – філософські роздуми про дочасність життя людини. Однак ця проблема простежується здебільшого тільки на матеріалі збірки «Інтермеццо», тоді як висновки про її особливості потребують контексту і поетичного, і прозового доробку письменника.

Збірка віршів «Інтермеццо» одразу ж приваблює і заінтриговує з кількох причин. По-перше, це дебютна спроба уже неюного, як для поета, – тридцятирічного автора. По-друге, «інтермеццо», за загальновідомим визначенням, – це невеликий музичний твір, що виконується між окремими частинами довшого твору, а отже, дуже несподівана для першої збірки назва. Стосовно її сенсу свого часу розмірковував Дан Хорія Мазілу: «Цікавий і гарний заголовок – як, до речі, будь-який книжний відгомін, але не дуже підходящий до змісту віршів. Ближче до суттєвих координат поетичної субстанції було б слідуюче сформулювання: «Казка про бувшого селянського сина, який – власною мовою – пробує розшифрувати знаки навколишнього світу»[1]. По-третє, кожен україномовний автор, називаючи свій текст саме так, не може не усвідомлювати обов'язкового прирощення смислів за рахунок іншого загальновідомого класичного твору – новели Михайла Коцюбинського.

У випадку імпресіоністської новели «Інтермеццо» класика маємо справу з уже досвідченим письменником, який пише про потребу ліричного героя в паузі, духовному одужанні на лоні природи від соціально-політичних потрясінь.

Про що говорить своїм «Інтермеццо» Михайло Михайлюк? Однойменний зі збіркою вірш ситуації не прояснює, швидше – навпаки, ще більше інтригує, бо не зрозуміло, чому думка «щемом відлуння у небуть втіка», розлука з ким болить ліричному героєві, про які мрії, що «світом ширяють із ночі проваль», йому йдеться? Згодом, все глибше і глибше занурюючись в естетику Михайла Михайлюка, зауважуємо, що автор і не збирається нам щось пояснювати. Він по-імпресіоністськи схоплює окремі, часто дуже розрізнені, враження, які ілюструють його внутрішні стани, не дуже переймаючись тим, щоб бути зрозумілим нам, читачам. Йому, автору? / ліричному героєві? (в імпресіоністських текстах дуже складно розмежувати ці поняття), важливо розібратися в собі.

На наш погляд, важливими для розуміння сенсів поетики Михайла Михайлюка є перші два вірші збірки «Інтермеццо» – «Дзвонар» і «Балада про каштани». Вірш «Дзвонар» відкриває цю збірку віршів і, забігаючи наперед, зауважуємо, що дає назву другій – наразі останній збірці.

Перед нашим зором розгортається фантасмагорична картина приборкання стихії – «Од леза грому нили кручі / І час камінний дибки став» – дзвонарем, який б'є в дзвін, і від цього «вітри від дива никли ниць». Дзвонар, разом із дзвоном і дзвіницею, стає віссю землі й неба й переростає в Титана.

Титан, як втілення безсмертних сил природи в давньогрецькій міфології, різко контрастує з іншим персонажем того ж походження – Хароном, перевізником душ померлих через ріку забуття Стікс з «Балади про каштани». Названий твір пройнятий настроєм смерті, від свого початку, де йдеться про те, що

На цвинтарі,
Біля брами –
Два каштани…
Ниють цвітом
Два каштани –
Білі рани…[2]

і аж до фінальних рядків балади, де дзвіниця поєднується уже не з життям, а зі смертю, самогубством:

У дзвініці –
Сови, сови:
Знов життя
хтось зрікся…
Появивсь на переправі
Перевізник Стікса…[3]

Отож, уже перші два вірші збірки Михайла Михайлюка «Інтермеццо» наближають нас до осягнення ключових амбівалентних поетичних символів письменника – прагнення до життя, і прагнення до смерті. Обидва ці символи пов'язані з дзвіницею – віссю між небом і землею.

Так, як би це дивно не звучало, саме прагненням до смерті пройнята перша збірка Михайла Михайлюка.

Тут дозволимо собі не погодитись із думкою Євгена Мигайчука, висловленою ним у передмові до збірки «Інтермеццо», про поезію Михайлюка як про «поезію життєлюба»[4]. Життєлюбом Михайло Михайлюк стане згодом, у своїй пізнішій малій прозі, а поки що перша збірка поезій зраджує розгублену, розхристану, збурену життєвими перипетіями, складними пошуками себе, свого мистецького голосу людину.

Йдеться, звісно, не про бажання власної смерті, а про смерть як тему, концепт, як філософему, яка приковує до себе увагу сина цвинтарного майстра, з дитинства звиклого бути в місці зіткнення життя і смерті, де смерть неуникно бере гору над конкретною людиною і програє роду. Пригадуються кадри з Довженкової «Землі»: – «Умираєш, Семене?» / «Умираю, Петре», – а поряд дитина грається яблуками.

Михайло Михайлюк моделює, так би мовити, інтер'єр смерті – «на цвинтарі біля брами…», «на цвинтарі дальше брами…», «на цвинтарі за гробами…» («Балада про каштани»), процес умирання – «лечу в безбарвний простір» («Марення»), вивчає смерть як етнограф – «Як смерть завітає до хати, / Гуцули тужать в трембіту…» («Метаморфоз»), дивиться на смерть близьких – «Руки навхрест – Схилений хрест…» (вірші «Над гробом баби», «Над гробом діда»), спостерігає, як інші усвідомлюють сутність смерті – «мати синову шинель продає…» («Балада про неповернення»), приміряє її на себе – «Поки не заблуджу / По дорозі до смерті…» («Кожної ночі…»), бравірує: «У цьому двобої / – Втраченім наперед – / Із безвіддю часу / Я – переможець / Душею і мудрістю / Літ-кілець» («Облога часу»). Зауважмо, що ці слова пасують літній людині, а їх промовляє тридцятилітній поет, який зробив поки що лише перший крок у літературі.

Прагнення до життя у Михайла Михайлюка має два виміри – вимір, пов'язаний з дитинством, головно з матір'ю, і вимір власної творчості поета.

Осягаючи всю творчість Михайла Михайлюка загалом – не лише поезію, а й прозу, – помічаємо, що оця перша збірка віршів, попри те, що присвячена дружині, дуже часто звертається до теми матері ліричного героя. Ніколи більше ця тема так голосно не звучатиме у творчості письменника, як в «Інтермеццо». У вірші «Молитва» ліричний герой тужить за матір'ю, сакралізує її, мати стає для нього божеством, яке перебуває над будь-якою релігією, закликає її: «наді мною схилися, / візьми в долоні сина твого серце, / зважу ньому всі добрі і злі діла»,[5] просить зцілити життєві рани.

Згодом, у пізнішій, уже прозовій творчості – у першому романі «Не вір крику нічного птаха» (1981) Михайло Михайлюк знову повернеться до подібного сакралізованого образу матері. Здається, чи не єдиний епізод, у якому герой говорить про матір, це переломний в житті протагоністів роману момент: у селі проводять колективізацію, здійснюють експропріацію коней, розорюють межі полів. У цей час матері головного героя роману роблять у місті складну й небезпечну для її життя операцію. Герой спостерігає, як трактор розорює межі їхнього поля, і «враз гострі лемеші тракторних плугів видалися йому величезними скальпелями…»[6].

Вірш «Уклін» містить присвяту матері поета. Образ матері в цьому тексті уже не має таких божественних рис, як у «Молитві». «Уклін» – це спогади письменника про дуже конкретні епізоди з дитинства і юності, це твір, у якому Михайло Михайлюк прямо звертається до своєї матері, прощається з нею перед своїм виходом у великий світ, обнадіює майбутнім поверненням: «Від тебе єдина дорога веде, / А з світу ведуть усі до хати…»[7]. Тобто ліричний герой хоче зробити те, що роблять, подорослішавши, усі на світі сини, – обриває тепер уже психологічну пуповину з матір'ю, і йде творити власне життя самостійно.

Попрощавшись із матір'ю, ліричний герой все ж з нею не розлучається, мати залишається, принаймні в першій збірці, співрозмовником, голосом в голові, з яким можна порадитися свої життєві вибори («Із стільки доріг…»), піддатися солодкій ностальгії («Признання»).

У пізнішій творчості письменника тема матері залишиться, але стане майже невловимим тлом для рефлексії над іншими проблемами, які хвилюватимуть Михайла Михайлюка згодом, – стосунки з батьком, знаходження своєї життєвої дороги, пошуки власного письменницького голосу, подолання страху конечності.

(Далі буде)

[1] Мазілу Д. Х. Від поезії до прози / Дан Хорія Мазілу // Обрії. – Бухарест: Критеріон, 1982. – С. 139.

[2] Михайлюк М. Інтермеццо: поезії // Михайло Михайлюк. – Бухарест: Вид-во «Критеріон», 1971. – С. 14.

[3] Михайлюк М. Інтермеццо: поезії // Михайло Михайлюк. – Бухарест: Вид-во «Критеріон», 1971. – С. 15.

[4] Мигайчук Є. Слово про «Інтермеццо» / Євген Мигайчук // Михайлюк Михайло. Інтермеццо: Поезії. – Бухарест: Критеріон, 1971. – С. 7 – 11.

[5] Михайлюк М. Інтермеццо: Поезії // Михайло Михайлюк. – Бухарест: Вид-во «Критеріон», 1971. – С. 23.

[6] Михайлюк М. Не вір крику нічного птаха: роман // Михайло Михайлюк. Немилосердні наші ранки: романи. – Бухарест: Вид-во «Мустанг», 2001. – С. 205.

[7] Михайлюк М. Інтермеццо: Поезії // Михайло Михайлюк. – Бухарест: Вид-во «Критеріон», 1971. – С. 33.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ЧИТАННЯ ОКРИЛЮЄ ДУШУ

«Читання окрилює душу!» – звучить велично і гордо, грандіозно, імпозатно, і як ви хочете... Так називалась культурна подія, організована Союзом українців Румунії 15 лютого 2018 року, яка відбулася в престижній Бухарестській книгарні імені Михаїла Садов'яну, але її можна б назвати: «Презентація української літератури без українських читачів». На радість організаторам події (Корнелію Іроду та Михайлу Трайсті), зал книгарні наповнила бухарестська літературна еліта: письменники, літературні критики, художники та священики. Серед аудиторії все ж таки знаходились дві справжні українки, які завжди присутні на всіх «духовних бенкетах», йдеться про голову Бухарестської філії СУР Ярославу Колотило та її помічницю Фелічію Раду. Спасибі вам, добродійки, і спасибі Господу за вас!

У рамках події відбулася презентація книг: «Журнал» Тараса Шевченка, «Оповідання» Григіра Тютюнника, перекладені на румунську мову Корнелієм Іродом, та роман Володимира Даниленка «Клітка для вивільки» у перекладі Михайла Гафії Трайсти. Твори були презентовані відомими румунськими письменниками, літературними журналістами та лінгвістами, як Ніколає Дан Фрунтелате, Іван Гербіль, Іоан Андреїце, Аурел Марія Барос та Сільвія Забарченко.

Головна роль випала Іванові Гербілю, редактору книг, який представив кожну з них, починаючи з Шевченкового «Журналу»:

«У конфесіях, які умовно складають першу частину шевченківського журналу, до моменту звільнення поета, зустрічаємо два символічні лейтмотиви, в яких сконцентрований весь його душевний неспокій – йдеться про вітер і сон. Щотижня Шевченко спостерігає за вітром, який може прискорити прихід корабля, який мав принести йому звільнення, а сон допомагає йому втікати від драматичної реальності, в якій він знаходився. Шевченкові сниться Москва, Петербург, Академія мистецтв, Ермітаж – культурні та мистецькі орієнтири, які, зрештою, знаходяться в протилежності з пустим географічним та душевним середовищем, в якому Шевченкові довелося жити. Добрий вітер, врешті, здійснює його мрії, і він стає вдруге (протягом свого короткого життя) вільним».

Продовжуючи «Оповіданнями» Тютюнника:

«Село у Тютюнникових творах – це, перш за все, його батьківщина, яка знаходиться в опозиції з русифікованим космополітичним містом. Село, яке не набирає міфологічних рис, ні патріархальних аксесуарів, і навіть не ідеалізує різні аспекти життя. Це не поетичне середовище збереження духовності, як колись було модно у творах його попередників. Перед читачем постає реальне українське село. Такий підхід надає творам ноту сучасності, хоча в них йдеться про події, які відбулися у минулому. Новели Григіра Тютюнника – це вдалі картини повсякденного життя, намальовані небагатьма темними кольорами, їхні сюжети і мотиви різноманітні і в той же час вічні: драма дітей, які виростають без батька, самопожертвування, болючі спогади про війну, перші почуття любові і т. д., а цим автор доказує, що є глибоким знавцем людської психології».

І закінчивши романом Даниленка:

«Щодо третьої книги я дуже радий, що румунська література збагатилася ще одним твором сучасної української літератури, і надіємось, що це тільки початок.

Основна ідея роману «Клітка для Вивільги» полягає у засудженні політичних репресій радянської влади, спрямованих на тих, що прагли до свободи слова. Навколо цієї ідеї розгортається епічна тканина твору, в центрі уваги якого знаходяться наратор-підліток Владик, його мати Аліна Іванюк та письменник Микола Хомичевський (Бористен), відомий як перекладач Гомера. Їхні долі, як і долі другорядних героїв, знаходяться під художніми підозрами, які приносять їм великі неприємності. Весь твір Володимира Даниленка проникнутий музичною гармонією, майстерністю слова та зустрічами інтелігенції, що представляють конгломерат елементів, які ведуть до одної і тієї ж мети. Героям роману добре відомо, що народ може врятуватися тільки завдяки вихованню, мистецтву й усвідомленню української гідності та ідентичності».

Ніколає Дан Фрунтелате у своїй промові підкреслив, що презентацію книг українських письменників Румунії у престижній Бухарестській книгарні імені Міхаїла Садов'яну можна уважати святом, тому що Корнелій Ірод та Михайло Трайста не є тільки добрими друзями румунських письменників Бухареста, а також вагомими письменниками румунської літератури, які живуть і творять у двох культурах – українській та румунській, а їхні твори належать як до румунської, так і до української літератур.

«Я з великою радістю прочитав „Журнал" Тараса Шевченка і вважаю його не журналом, а справжнім модерним романом, тому що він написаний у модерному темпі і має пульс справжнього модерного роману.

Тарас Шевченко є символом однієї цивілізації, символом нації. Символом Куби став поет Ніколас Гільєн, символом Чилі став поет Пабло Неруда, символом Аргентини та всієї Латинської Америки став Борхес, Данте об'єднав італійські міста перед об'єднанням Італії, Байрон став символом Англії, Емінеску – Румунії, а Тарас Шевченко є символом України, бо коли йдеться про культуру одного народу, її можна зрозуміти завдяки поетам, а українську літературу можемо розуміти завдяки Шевченку. „Журнал" Тараса Шевченка є епопеєю українського народу і уроком свободи для цілого світу».

Іон Андреїце та Аурел Марія Барос у своїх промовах підкреслили роль перекладів у процесі пізнання зарубіжної літератури.

Кріна ГРІНЬ

Національний культурний центр України у Москві

Протягом 4-місячного перебування в Москві мене не раз запрошували до Культурного центру України, який знаходиться, можна сказати, у самому серці столиці Росії – на вулиці Старий Арбат. Коли у мене з'явилася вільна хвилинка, я написала моєму другові Ярославу Копильчуку (з яким познайомилася в Україні на Форумі української молоді, і який є керівником Українського Молодіжного Клубу при Українському культурному центрі), і ми домовилися про зустріч.

Зустріч відбулася в січні, коли надворі було вже досить холодно, випав сніг.

Коли заходиш до Центру, перше, що впадає в око, це неймовірна краса будівлі. Просторі кімнати, прикрашені синьо-жовтими прапорами, вишитими рушниками та бюстами і скульптурами великих українців, які й справді нагадують про нашу спільну історичну Батьківщину – Україну. Мій візит розпочався з маленької екскурсії: Ярослав показав два великі зали, в яких відбуваються концерти і різні події, в одному із них постійно проходять різні виставки картин українських художників зі всього світу. У січні там ще тривала виставка українських пейзажів. Маю сказати, що художники, які прислали свої роботи, в основному живуть в Росії, але вони українці за походженням. Ми гуляли по Центру, і мені трохи-потроху розказували його історію. Я дізналася, що, коли тільки відкрили центр, вся будівля була призначена тільки йому, а тепер майже половина кімнат здається різним магазинам і кафе, там, де раніше був великий книжний магазин, тепер розташувався сувенірний. І оскільки будівля належить Україні – Посольство навіть подумує її продати. Але поки що Центр тримається за життя, в ньому відбувається маса різних заходів і працюють: Бібліотека імені Богдана Ступки, Українська недільна школа імені Павла Поповича, Курси української мови, Магазин «Українська книга», Меморіальна кімната Тараса Шевченка і Михайла Грушевського.

Окремо хотілося б розказати про Бібліотеку імені Богдана Ступки – місце для душі. В бібліотеці можна знайти книги на найрізноманітніші теми, від історії козацтва до сучасної літератури і, звичайно, центральне місце займає Тарас Шевченко і його невмируще творіння – Кобзар. Привітні робітники центру завжди готові допомогти, прийняти і відповісти на всі хвилюючі запитання. У мене було одне таке запитання: «Як працюється Національному культурному центру України в Москві після 2014 року?» На моє здивування, мені відповіли без жодних вагань і ухилень: «Тяжко». Було дуже багато провокацій, наприклад, на одному із концертів зайшли декілька людей і стали гукати: «Слава Україні!» Після цього у пресі появилися статті, що в Культурному центрі України бандерівці ледь що не революцію започаткували. Багато разів знімали український прапор і палили його або знищували, чи блокували роботу Центру. Але тепер все стихло, і тільки на Національні свята Росії прапор України знімають, щоб він більше нікого не спокушав.

Незважаючи на те, що Центр на кожному кроці зіткається з проблемами, люди, які в ньому працюють, із старанням і завзятістю підтримують українську мову, культуру і український дух не тільки в Москві, але і по всій Росії, адже сюди з'їжджаються українці зі всіх куточків Росії, хоча вже все менше і менше. Мені сподобалось гасло УК Центру в Москві – слова Михайла Грушевського: «Ми повинні пам'ятати, що представляємо великий народ і зобов'язані представляти його з достоїнством». Після відвідання Центру я можу сказати, що працівники УКЦ додержуються його кожний день.

Слава Україні!

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОЛЕКСАНДР ГАВРОШ ВІДРОДЖУЄ МІФ ПРО ПИНТЮ ХОРОБРОГО

(Продовження з № 284)

Вчителі, вихователі, батьки і психологи останнім часом нарікають на своїх учнів, дітей, пацієнтів, що не виявляють жодного інтересу до читання: «А ми колись читали!..»

Мені пригадався анекдот, в якому батько питає сина: «Івасику, чому ти не прочитав книгу, яку я тобі подарував?» «Як же я можу її прочитати, коли вона не влізає в дисковод», – відповів Івасик.

В наш час діти з першого року життя дивляться телевізор, не вміючи користуватись ложкою, вже тягнуться до комп'ютерної мишки, ледь навчившись ходити і говорити, мають свої смартфони та комп'ютери.

Цікавим є той факт, що діти як в Україні, так і в Румунії, мабуть, і в інших державах, на запитання «Який твій улюблений герой?» дуже часто відповідають: «Гері Потер». Складається враження, що окрім нього, вони не знають нікого, бо діти найбільше люблять «фентезі» та «страшилки».

Саме таким підходящим для дітей є твір Олександра Гавроша: «Розбійник Пинтя у Заклятому місті», який зацікавлює молодого читача з перших рядків: *«Заєць був справді зелений. Вгодований, гладкий, з червоними очима, але зелений...»*

Такий заєць зацікавить не тільки юного читача, а будь-котрого з дорослих. Бо оцей заяцюга з маленькою торбиною за плечима може стояти на задніх лапах, чеберяти лапками, реготати, як малі діти, розмовляти і навіть лаятись *«не гірше цигана Мішки».* Намагаючись вполювати вухатого, Пинтя заходить в печеру, яку раніше чомусь не вгледів, і потрапляє в інший світ – Закрайсвіт. А що це за світ?.. Ого-го-го!

«Відверто кажучи, розбійник був спантеличений. Він ніколи не думав, що за найвищим хребтом лежить така дивна долина, хоча й обходив тутешні гори вздовж і впоперек. Раніше було все зрозуміло: по цей бік – Мадярщина, по той бік – Польща. Аж тут, виявляється, поміж вершинами є ще й рівнина, та така гладенька, як панський стіл. А тяглась вона – аж скільки сягало око».

Тільки щоб читач зміг триматися цього «тричі славного розбійника Пинті», бо ось він вже з мисливцем панцьом Прунсликом, племінником тітоньки Пудермантель, туземний колоніальниль ром п'є і «смаженов рибинов» закушує, а далі у повітрулю Цецерушку, донечку «старої, як світ Ґанджі-баби», закохується, яка разом зі своїми сестрицями птахами-дівами прилетіли до ставка купатися, струшуючи з себе пір'я і перевтілюючись у дівчат.

Цецерушка просить його знайти дівчину, *«що як сміється – з її уст вилітає ружа,а коли ступає, на тому місці виростає срібний сад...»*, від Прунскула довідується, що це принцеса Геремія, дочка короля Урбана III, який живе в Заклятому місті. Але, щоб добратися до королівського міста, їм треба пройти крізь Мертвий ліс, на краю якого гуляють потерчата – душі нехрещених дітей, і приколисують людей колисковою піснею:

Спи, людино! Спи!
Краще сон, як життя!
Забуття! Забуття!

від яких Пинтю та Прунскула рятує Янош Кудлош – людина в собачій шкурі.

Янош Кудлош пристає до них, але в Мертвому лісі на них чекає Чорний Лицар, якого не може ніхто вбити, бо він уже мертвий. Пинтя переконує Чорного Лицаря, якого перейменовує на Молибога, щоб ішов разом з ними до Заклятого міста.

По дорозі до королівства Урбана III Пинтьова ватага, разом з читачем, пройде через неймовірні перипетії.

Розбійник піднімається високою тополею аж поза самі хмари, до дракона Шаркані, який зарікся людей їсти, та його дружини Марійки в гості, і стає їхнім кумом; далі герої потрапляють до Мідної хащі, на узліссі якої зустрічають брамників – це дві людини, одна без рук, а друга без ніг, а коли рухаються, безнога вилізала на безруку, – а серед хащі на них чекає Мідний бик, проти якого зброя подорожніх була безсила *«...який аж рвав копитами землю. Його великі роги були опущені майже до землі, а ніздрі широко роздулися від гніву. Писок був укритий піною, а велике око аж закривилося від ненависті».*

Подолавши Мідну хащу та Скляну гору, хоробре товариство добирається до Заклятого міста, де на них чекають нові пригоди.

Король Урбан III, обличчя якого ділилось на дві половини, *«Права постійно усміхалась, а ліва навпаки: була переповнена гримасою жалю...»*, запрошує їх до вечері і просить простояти цілу ніч біля його мертвої дочки Геремії, попереджуючи, що всі, хто залишається на ніч у склепі, біля труни принцеси, під ранок обертаються на камінь. Хоча Пинтя «тертий калач», а його товариші теж з того самого тіста зліплені, троє з них перетворюються на камінь... Але Пинті стає в пригоді білий щур Фаралампс – дуже вчений пацюк, який зжер сотні давніх фоліантів з бібліотеки тітоньки Пудермантель, і Татош – кінь, який ховається від своєї володарки Ґанджі-баби, у вусі якого сховано Вогняний батіг.

На Пинтю чекають нові небезпеки: Вогняний дощ, Песиголовці, Кам'яний піп, що має Золоте брело, яким можнарозчаклуватизакам'янілих людей, але погодився віддати його опришкові тільки тоді, коли той поверне йому зір, бо Ґанджі-баба вкрала його очі.

Щоб добратись до її володінь, треба перйти через Кришталевий міст, за яким доглядали два велетні, які *«Розмахували кам'яними довбнями і щосили лупцювали один одного так, що в повітрі літали брили, а курява виїдала очі. Велетні були такі люті, що, здавалось, зараз виб'ють один з одного дух. Від їхніх ударів і риків довкола стояло неймовірне ревище і грюкіт».*

На кінець Пинті вдається перехитрити Ґанджу-бабу, яка виявилась зовсім не бабою, а рудоволосою панею з великими зеленими очима та бездоганно гарним обличчям, і врятувати своїх побратимів і непобратимів, і всіх мешканців Заклятого міста та Закрайсвіту. Ось такий він – тричі славний розбійник Пинтя, головний герой Гаврошевого роману. Але читачам цікаво буде дізнатись історію кожного героя. Бо як Зеленому зайцеві, так і пану Прунскулу, Яношові Кудлошу, Молибогу, дракону Шаркані і всім іншим пощастило, що зустріли славного отамана Чорногори.

Щодо другої книги Олександра Гавроша: «Пригоди тричі славного розбійника Пинті» – я б назвав її повістю в легендах, або романом в легендах. Автор майстерно переплітає історичну дійсність з легендами, що й важко їх розрізнити, як пише Петро Мельник у післямові до повісті «Добро перемагає зло»: «*Кожен розділ (а їх 23 - М. Г. Т), кожен абзац – це щось нове і непередбачуване. Цікаві історії переплітаються між собою, створюють захоплений сюжет».*

На кінець варто згадати, що 1962 року Тудор Михаїл видав у Бухарестському видавництві «Тінеретулуй» історичний роман «Пінтя Вітязул. Оштянул де ла Бая» («Пінтя Хоробрийю Воїн з Баї» – йдеться про місто Бая Маре), а 1973 року Думітру Мурешан та Васіле Ґафтоне видають у Бухарестському видавництві імені Іоана Крянге повість «Пінтя Вітязул» («Пінтя Хоробрий»).

Також 1978 року румунський режисер Мірча Молдован зняв художній фільм «Пінтя Хоробрий». Роль опришка зіграв славнозвісний румунський актор Флорін П'єрсік, у радянському прокаті він ішов під назвою «Честь гайдука».

І ось, завдяки Олександрові Гаврошу румунський опришок Пінтя Хоробрий потрапив в українську літературу.

Використані ілюстрації із видання:

Олександр Гаврош, Пригоди тричі славного розбійника Пинті; Львів, Видавництво Старого Лева, 2008.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXXVIII)

Фольклористика. 20. Народнопетичний символ

(Продовження з № 284)

Народнопісенні символи – це результати однієї з визначальних рис уснопоетичної творчості, а саме усне її творення і передавання від одного покоління до іншого. Усність – це своєрідна система, складена з двох взаємозв'язаних і взаємодіючих чинників. Один з них вимагає, щоб новопосталі твори вкладалися б у вироблені традицією пісенні моделі (трафарети, канони) і використовували б усталені мовно-синтагматичні структури, мотиви, конструкти поетичної експресії (тропи). Дана вимога системи усності надала народній пісенності посилену формалізацію, тобто виробила цілі «набори» конструктивних «деталей» (поетичних моделей, мотивів, художніх прийомів, поетичних конструктів-тропів), яких співці використовують, наче з існуючого спільного художнього «складу» у створенні нових пісень. Такий спосіб створення нових пісень з існуючих в народному «складі» конструктивних «деталей»-«префабрикатів», з точки зору розумової – конфортабельний (рум. вираз точніший – *comod mintal*), бо не вимагає, як у писаній літературі, абиякого натхнення, а тільки відповідного підбирання «деталей» (мені особисто дано було пересвідчитись при зарегістровуванні пісень на магнітній плівці, як виконавиці коломийок час від часу взаємно радились: «...ану, яку коротшу пісню, строфу чи куплет би ще прикласти?»). Окрім конфортабельності чи вигідності у створенні без розумового зусилля (рум. *comoditate mintală*), цей чинник не імпровізацією, а частим повторенням сприяє народній пам'яті: новопосталі твори легко запам'ятовуються. Створені таким способом новотвори здавалися б монотонними, «несвіжими», отож нецікавими.

З метою оминання таких небажаних наслідків, в системі усності діє другий її чинник, а саме – варіаційний. Між першим (формалізаційним) і другим (варіаційним) чинниками усності наявна діалектна рівновага, вони – дві сторони унітарного процесу: формалістичні засади пісенності (фольклору взагалі) в достатній мірі піддаються варіаційності. Урівноважена співвідносність формального і варіаційного породжується естетичною вимогою: добавлений «плюс» новотворові, з однієї сторони, відсторонює монотонію, а з іншої – підсилює експресивність нововведеного у посталий твір.

Даний стан справ властивий усній народній творчості, але проявляється він специфічно в кожному фольклорному жанрові й видові.

Діалектний зв'язок вищевизначених двох чинників системи усності й їхня урівноважена взаємодія наявні й у весільній та колядковій обрядових пісенностях, щоправда, майже без жодної імпровізації, а тільки із надто посиленим формалізмом, сконкретизованим у вживанні вироблених традицією структурних стереотипій і художніх «деталей»-«префабрикатів».

Своє робоче положення у даній статті та в раніше надрукованих розвідках я, основуючись на численних збірниках, на власних спостереженнях під час польових обстеженнях та на міжнародних етнологічних студіях, обрав гіпотезу, згідно з якою символи, наявні у весільній та колядковій обрядових пісенностях, зародилися у весільній звичаєвості[1], починаючи з прадавніх реальних дій-жестів заключення шлюбу – дійсним воєнним здобуванням/завоюванням нареченої, її умиканням, купуванням і ін. Ці реальні жести заключення шлюбу, на думку етнологів, уже в неоліті почали вживатися як симульовані «картини»[2], використовуючись такими аж до XIX ст. на Кавказі, у Малій Азії, Центральній Азії та Індії[3]. На основі симульованих жестів-картин постало весілля як унітарна семіотична драматична «вистава». Весілля, тобто ритуальне «узаконення» переходу дівчини із сім'ї батьків у сім'ю майбутнього її мужа в деяких давніх ізольованих племен зводилося до єдиного конкретного знака-дії – символічного прирізування дівочої коси (що, можливо, постало від значно давнішого реального пострижения, адже ж внаслідок переходу дівчина зовсім міняла свій вигляд), як це видно з нижчеподаної схеми:

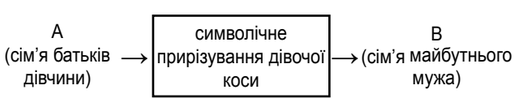

З часом весільна драма-«вистава» стала обширнішою, включаючи в себе інші конкретні дії-жести, якими поступово, протягом розгортання весілля кодифікувався єдиний факт: перехід дівчини із сім'ї батьків у сім'ю майбутнього мужа, як це зображено на слідуючій схемі.

Схема «узаконення» синонімічними жестами-символами ритуалізованого переходу дівчини з однієї сім'ї в іншу

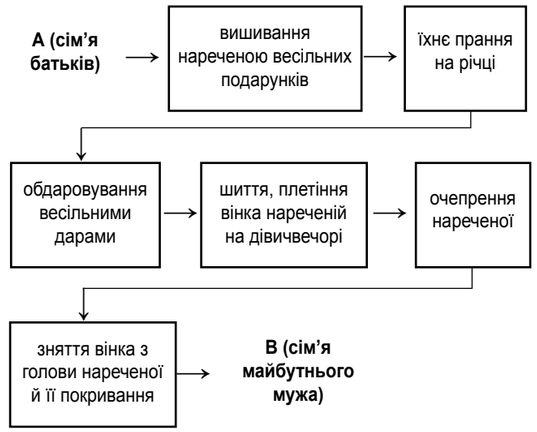

Ці обрядові дії-жести на весіллі супроводжувалися відповідними піснями, які «описували» їх розгортання, «перекладали» їхнє значення або коментували дії.

«Описові» весільні пісні *in nuce* стали зародковими формулами колядок дівчині та парубкові. У весільній звичаєвості ритуальний жест+супроводжуюча пісня кодифікували заключення шлюбу, а в колядках дані пісні, «вивільнившись» із звичаєвої «тісноти», набули сюжетне «заокруглення» моделей-стереотипів, «втягли» у свій репертуар й інші мотиви (необрядові, сільськогосподарські, міфічні, з античної й древньоруської літератур, релігійні й інші), кожний з них частово виконуючи функцію актуалізованого побажання дівчині або парубкові щасливого одруження[4] як уже здійсненого в момент їх обколядовування.

У колядках символи-знаки мають сталу/константну функцію виражання символічного їх значення. Символ *дівчина шиє*, наприклад, *insider*-и (сільські жителі) «розшифровували»/сприймали із значенням: вона *готується до весілля, знаходячись у передвесільному стані і є*, згідно з етнологами, *напівзаміжньою*. Стала величина/константа, як правило, має свої *варіабільні конкретизації* весільними вишиваними предметами, які зазвичай не є тими самими у всіх народів Південно-Східного європейського ареалу. В українських колядках дівчина шиє *весільні вінки* або три подарунки своєму милому-женихові: *червоний пояс, хустинку (ширінку)* і *шовкову сорочку* (Ходаковський[5]), або «*шубоньки батеньку, матінці, сестричці й миленькому*» (В. Гнатюк[6]); у білорусів дівчина в коморі шиє *рушники* милому (М.Федеровський[7]); у болгар вона шиє *гарний комірець* або *модний одяг*[8]; у румунів – *хустинки молодецькі, хусти царські, прапори церковні*[9] або *комірці братам, хустинку милому*[10].

Мотив шиття весільних подарунків – це, здається, одна з народних універсалій. Він зустрічається ще в Гомера, в поеми якого, відзначають дослідники, влились, наче в басейн, народні «струї». Подібно дівчатам із Південно-Східного європейського ареалу, коли женихи «обсіли» Пенелопу, вона сидить за кроснами, тче полотно [ткання полотна-весільної білизни рівнозначне з шиттям подарунків] і співає (Гомер, *Одіссея*, V, 83). Пісенна модель, складена, як в Гомера, з двох термінів А+В – поширена у слов'янських колядках: дівчина шиє + плаче; дівчина шиє + їй не вистачає ниток, і вона звертається по допомогу до різних осіб.

Колядкова модель, складена з термінів А+В, поширена у слов'янських зразках, але зокрема в українських (які, здавалося б, найбільш формалізовані), як правило, побудована за раніше представленою в «Нашому голосі» схемою «випробовування любові», як колядка з мотивом *дівчина пере білизну* (тобто весільні подарунки). Даний мотив-конатанта конкретизується різними предметами-варіабільними знаками: в українців дівчина Марина на річці Йордані *білить біль* (А) + пише до батька лист: «*Ой батеньку голубоньку,/Прійдь, прійдь біль забери*» (В) + схема «випробовування любові»: батько – відмовляє: «*В мене коні не ковані,/ В мене сани не складені*», а виручає дівчину її милий: «*В мене коні поковані,/ В мене сани поскладені*» (І.Галько, № 10). Отож милий забирає її додому. Забирання же – це перехід дівчини в сім'ю майбутнього мужа. Символічне значення весільної білизни розшифрував ще Потебня («Бель – сама невеста»). Значення дії *забирання дівчини* (= її вихід заміж) ясно випливає із звичаю киргізів: її перехід із сім'ї батьків у сім'ю мужа кодифікувався звичайним доставлянням до хати жениха[11]. Подібно українській дівчині, діють й болгарські дівчата: «*...де си белят малки моми тънки платна*» (*Българско народно творчество*, V, с. 157). Зображення художниками картини прання весільних подарунків, відзначає упорядник румунського видання *Одіссеї* 1979 р. Адріан Петулеску, було модним в античному живописі, як твердить добрий знавець Паусаніс.

(Продовження на 32 с.)

УКРАЇНІКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXXVIII)

(Продовження з 31 с.)

Художнє зображання даного мотиву в античності, правдоподібно, постало на основі його наявності в гомерівському «басейні»: подібно дівчатам народів Південно-Східного європейського ареалу, дочка Алкіноя Навсікая з Гомерової поеми, слухаючись поради Мінерви, до сходу сонця їде возом (як і українські дівчата) до річки и випрати весільні подарунки, де зустрічається з Улісом, який, схвильований її красою, зізнається, що найщасливішим був би той муж, який «на весіллі взяв би тебе разом з подарунками до себе додому».

Символічне значення, що виражається за усталеною моделлю *константа/стала величина* (= обрядова функція) + її *варіабільна конкретизація* + схема «випробування любові» наявне у багатьох інших мотивних розробках (*дівчина мостить мости; дівчина просить, щоб її викупити; у танці дівчина веде перед; дівчина тоне*, і ін.).

Наостаннє, дамо приклад широко всесвітньо атестованого мотиву *дарування-обдаровування дівчиною* різних осіб різними подарунками. Вручання дівчиною подарунків у традиційному весіллі символічно виражало її й женихову згоду одружитися (див.: R.Corso, *Gli sponsali popolari,* 198), у болгар, наприклад, дарування чогось символічно «перекладало» той смисл, що дівчина «вже дана» (*Обредни песни*, 557-558), подарунком здійснювався «матеріальний зв'язок між нареченою і женихом» (А.Ван Ґеннеп, *Перехідні обряди,* 107). У східних народів вручання подарунка мало вирішальне значення: якщо перед весіллям жених не видав *калым* (домовлені завдатки), він не міг брати наречену до себе додому. На знак своєї згоди вийти заміж дівчина дарувала один подарунок (хустину, перстень, сорочку і ін.) чи більше однакових або різних подарунків – різним особам.

Цікавим структуротворчим чинником у піснях-колядках виступає мотив *дарування яблука* [яке ще троянський Парис на знак прихильності до найкрасивішої з-поміж жінок подарував Єлені], мотив, який у весільній звичаєвості деінде навіть театралізовано, як в румунів, у яких у певний момент весілля відбувався завичай *струшування яблука* (*scuturatul mărului*), звичай, який у чехів весільний хор оспівував віршами: *Já mám jabloňku,/ Já na ní vlezu:/ Jen jednou zatřesu,/ Hned zase slezu* (Erben, 257). В іншій чеській весільній пісні дівчина зізнається, що котрому молодцеві *jabličko poslala,/ Sama se tam dostala,/ Za nim sem se dostala* (Sušil, 382).

У польських колядках з польсько-українстkого пограниччя мотив-константа *дарування* конкретизується кількома варіабільними, представленими за схемою «випробовування любові», серед яких і одержання молодцем яблука з яблуні, що в дівочому саду (Fr. Kotula, *Hej, Ieluja...*,388). У чеській колядці дівчина в саду дарує *червоні яблука* [колір яблук, за А. Ван Ґеннепом, сугерує дівочу цнотливість, як в румунів й інших народів – червоне вино] взаміну за *bilej šatek* (Sušil, 2239).

В українських колядках (і колядках інших народів) мотив дарування яблука (як й іншого предмета) виступає і структуротворчим чинником, як в слідуючому прикладі:

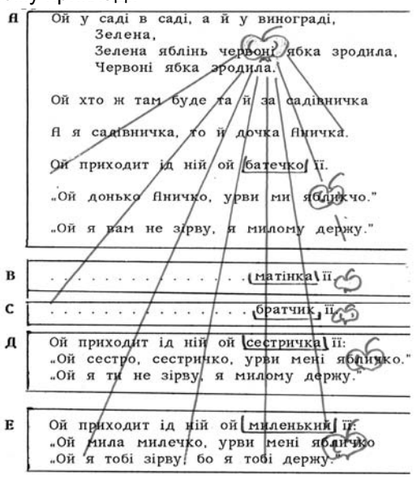

(*Далі буде*)

Примітки

1 Іван Ребошапка, *Народження символу. Аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії,* Видавництво Критеріон, Бухарест, 1975.

2 Ф.Волков, *Свадбарските обреди на словянските народи*, СНУ, III, с. 137-178; IV, с. 194-230; V,с. 205-232; VII, с. 216-256; IX, с.472-510.

3 Arnold Van Gennep, *Riturile de trecere*, Iași, Polirom, 1996 (*Les rites de passage*, Paris, 1909), p. 92, 127.

4 Див. розділ *Pars pro toto* нашої монографії *Народження символу*.

5 Доленґа Зоріан Ходаковський, *Українські пісні в записах~* ,Київ, Наукова думка, 1974, с. 206.

6 Michal Federowski, *Lud bialoruski.* Materialy do etnografii slowiańskiej. Tom V. Pieśni, Warszawa, 1958, nr. 1053.

7 *Колядки і щедрівки*. Зимова обрядова поезія трудового року, Київ, 1965, с. 450.

8 *Българско народно творчество.* Том 5. Обредни песни, София, 1962, с. 157.

9 Sabin Drăgoi, *303 colinde cu text şi melodie*, Craiova, 1930, nr. 61.

10 Gr. Crețu, Folclor din Oltenia și Muntenia. V.Editura Minerva, București, 1970, nr.19.

11 Изразцов, *Обычное право киргизов*, с. 78.

Микола КОРНИЩАН

Верлібри

Інші світання

сповна подобала зображенню зі згадки
повсякчас розчесаний волос
спадаючи аж до стегон
довгі пальці
мов у піаністки
що служила в казеннім театрі
плаття повік інше
стосовно довжини та шику
добірна хода ярої хижачки
не лякалася денного осяння
позорів та запоясників чужаків
обминала дзеркала
тіні
тіні в дзеркалах
де її очі не мали аніякого відтінку
ані шкіра
ані плахіть що приріс
начебто з тієї ж пітьми
густої пітьми
її контур
понадміру правдиве тіло
сновигаючи периферичними вулицями
щоліта
спозарання і до запізнього повечір'я
навіть і ночами без місяця
ненароком торкнута абияким прохожим
приспішуючи до інших світань

Звичайний сенс

і в ту мить спливли шпарини в небозводі
якраз над рікою з якої просотувалося світло
густіло в помітних вишинах
втікало в чимдалі ясніші хвилі
в тремкі бризи
в дзеркалі вітрини звивався обрій
твій погляд оставляв видимі сліди
тіні диму розріджуючи
непридатну для дихання синизну
кшталти крил
вилисків надвечірніх хмар
саме так починала ілюзія безмежжя
охота відчути себе побаченим
згаданим потойбіч водявої огорожі
в незліченності сяйних сплесків
що заклякли між нами
в волосі чужинців
на руках та сумках
на застиглім між двома відбитками шарфі
саме так починало повноцінне почуття
з бажання зупинитися навік
поруч тієї котра засвідчить мою наявність
поруч тебе
нехтуючи скалки розбитих циферблатів
осколки різких освітлень
поповнюючи порожнечу
що заволікала нас
зневажаючи усяке припущення
тільки щоби залишити безсумнівною
згадку виняткової секунди
коли все зоставалося непорушним
а з неба випадали чималі обломки пустоти
порожняви в якій відчувався
дедалі більше самотнім
тому що тут
може тому що тут
замість мене
повинен був знаходитися хтось інший
в цій відсутності часу
або може що усе це
було тільки спонтанністю
момент в якім життя
відновило свій напрям в інший сенс
в звичайний сенс

Усамітнення

я тільки твоє припущення що існую
покидаю згадку з якої ти бракуєш
мовби залишаю не власне дитинство
а чужий час
місце в якім не треба було народитись
знаходжу тебе в здогадці
що усе те що уявляю існує тут
вулиця квітів дванадцятий номер
година в якій я повинна чекати
хоча й не пізнаю
хоча тільки здається що
людина з портрету є єдиною особою
забутою весь цей час
знаходжу тебе більш присутнім
чим усе те чого торкаюсь
коли не потребую імен або інших слів
коли я впевнена що ти знаєш
що і в цім житті
і на цій землі існує людина
єдина людина в присутності якої
поступово починаєш відчувати
справжнє усамітнення

Корнелій ІРОД

КОСТІКА II-ИЙ

(Із циклу ПРОМАХИ)

(Продовження з № 284)

Зал був прикрашений святково, довкола все було червоне, на протилежній стіні – великий портрет китайського вождя Мао Цзедуна, оточений червоними прапорами, а по боках – вузькі столики з цукерками, мандаринами, бісквітами та різними соками. На правій стіні висів білий полотняний екран.

Ми з Костікою ледве успіли з'їсти по шоколадній цукерці і випити якогось запашного рожевого соку, і всіх нас запросили присісти на стільці, бо покажуть нам кінофільм «Революційна молодість товариша Мао Цзедуна». На жаль, плівка не була перекладена, і публіка дивилась на битви, засади, полум'яні доповіді, пересування військ, перестрілки, крики, виголошення і вкінці ряд революційних пісень, присвячених, як всі здогадались, героям китайської революції, славному керівникові Мао Цзедунові (між собою, бухарестські студенти прозвали його Маце-н друм, що з румунської перекладається: Кишки або Бебехи серед дороги...).

Після документального фільму, нас запросили взяти участь у смішній грі. У зал занесли велику дошку на триніжках, на якій висів кольоровий малюнок страшного дракона. На тілі великої змії, а саме, у вразливих місцях – а це голова, око, груди, живіт, – але й на лапах та хвості були намальовані червоні кільця завбільшки середньої монети. Крилате чудовисько мало бути нашою «здобиччю». І ось як: організатори роздали декільком охочих «мисливців» по картоновій масці, яка зображала насупленого грізного китайця-воїна, і по списові, власне була то півметрова дерев'яна паличка, яка кінчалася довгим гострим шилом. А гра повинна була розгортатись так: «мисливець» стояв на відстані семи кроків, простягав руку, в якій тримав шило, прицілювався в якесь червоне кільце, що на вогнедишному драконі, далі прикривав собі обличчя картоновою маскою і рушав на потвору. Якщо він попадав у якесь червоне кільце дракона, «мисливцеві» давали премію: коробку шоколадок, ляльку, пляшку коньяку і інше, залежно наскільки «небезпечним» був удар: у око, в голову, в груди, в лапу чи хвіст.

Більшість грачів не попадали в жодне «болюче» місце дракона, спричинюючи сміх присутніх, а якийсь болгарин не попав навіть у тіло змії, а уколов дошку, після чого вибухнув загальний регіт. Кожний учасник мав право на п'ять ударів.

Костіка сказав мені пошепки:

– Ми візьмемо їм чи не всі премії. Маю булавку в комірі піджака. Цією голкою зроблю манюсіньку дірочку у правому оці маски. Потім дам ту маску й тобі...

– І ти гадаєш, що китайці не замітять?..

– А ми не попадемо у червоне кільце таки кожного разу. Тільки два рази, ну, найбільше тричі, але у життєве, у слабе місце дракона – в око, в голову, в груди. Розумієш? Ми будемо обов'язково довго прицілюватися, але не попадемо з першої спроби, а з другої, а третій удар зову не влучимо...

Перед Костікою лише два «мисливці» попали по одному разові шилом у червоні облатки змії – один у черево, другий у лапу.

Перша Костікова спроба виявилася невдалою – попав він на якихось два сантиметри біля ока дракона, і публіка охнула розчарована. Але він розчепірив ноги, загрозливо простягнув шило, надів маску і рушив рішуче на дракона. Другий удар попав у червоне кільце, що знаходилося на голові страшної змії; це спричинило радісні оплески присутніх, а один із китайців вручив Костікові премію – пляшку коньяку. Третій удар Костіка знову послав «у молоко». Але четвертий та п'ятий прокололи груди і око дракона. За груди вручили Костікові гармоньку, а за око – найбільшу премію, а саме, плюшевого ведмедика панду. За винятковий успіх Костіку поздоровили організатори, а публіка – оплесками.

За Костікою пішов якийсь гладенький англієць, і загальна увага зосередилася на його намаганні «вбити» змію. Тоді Костіка підійшов до мене і шепнув:

– Бери мою маску, але не йди таки зараз, а залиши перед собою ще двох-трьох. Влучи тільки один раз, чуєш? Бо китайці не такі вже дурні, як нам здається...

Після англійця, котрий виграв ляльку, я пропустив ще двох, але жоден з них не попав, куди треба. Потім я підійшов на вказане місце, став довго прицілюватися і, хоч видно було крізь пробиту Костікою дірочку в оці маски, перші мої дві спроби були невдалими. Аж третій раз попав я у червону облатку драконового хвоста, і преміювали мене за цю вдачу коробкою шоколаду. Четвертий мій приціл попав шилом у голову змії, за що дали й мені пляшку коньяку. А вже п'ятий мій удар, розуміється, виявився холостим. Мене теж поздоровили за вдачу, а Костіка взяв від мене маску і, коли всі зосереджено слідкували за намаганнями наступного «мисливця», він прикинувся, що упустив маску і нехотячи притолочив і розплескав її, щоб стала нікудишньою.

Ми з Костікою взяли свої премії і збиралися покинути посольство ще перед закінченням урочистостей.

– Було здорово, правда? – радіючи, поцікавився Костіка. – А тепер ідім геть, бо нема в них супу з ластів'ячого гнізда. А оцього ведмедика подарую своїй Флоріці.

– І що то за суп? – питаю знову.

– Існує в Азії така порода ластівок, – став Костіка пояснювати, – котрі ліплять свої гнізда не з глини, як у нас, а з власної слини, ну, наприклад, як оси, розумієш?

Але він не закінчив пояснення, бо підійшов до нас усміхнений китаєць, взяв Костіку під руку і відвів убік. Це мене трохи злякало – невже китайці викрили нашу хитрість? Але бачу, що вони обмінялись кількома словами, потім китаєць повів Костіку у напрямку бічних дверей, і вони покинули зал. Аж тоді я справді налякався: ясна річ – китайці здали собі справу, що ми не грали чесно. Але чому взяли лише Костіку, бо я теж?..

Я дуже радо покинув би посольство, але без Костіки не годиться – підожду його будь що буде. Минуло півгодини напруженого чекання, аж дивлюсь – нарешті повертається Костіка. Був він спокійний та веселий.

– Ходім, – каже він.

– Та підожди, чоловіче! Спершу скажи: знають китайці, що ми їх обманули?..

– Та де – ніхто не помітив. Мене покликали зовсім з іншої причини: пропонують найняти мене перекладачем на кілька місяців. Власне, не вони, а наше Міністерство легкої промисловості; говорив я тільки що з представником міністерства, який запросив мене на завтра до заступника міністра. Каже він, що повинні прибути якісь китайські спеціалісти, які установлять у цехах бухарестської фабрики «Бавовняна промисловість» китайське устаткування – ткацькі верстати і інше, – а ті інженери й техніки крім китайської не знають жодної іншої мови. Так що буду я їхнім перекладачем. Таким чином, зароблю якісь грошенята. Ух, чудово!

Незабаром, тобто через кілька днів, Константін Буцура став тимчасовим урядовцем Міністерства легкої промисловості, але делегація китайських спеціалістів прибула аж через півтора місяця. За цей час Костіка відвідував факультет, стараючись бути й надалі найкращим студентом китайського відділу, але час від часу ішов і до міністерства, щоб засвоїти, як казав він, термінологію, яка стосується устаткування в галузі текстильної промисловості. А вже після того, як прибули китайці, група із сімнадцяти чоловік, Костіка був уже набагато більше занятий, покинув студентський гуртожиток і став жити у тому самому готелі, в котрому влаштували й китайську делегацію, а до факультету приходив він чимраз рідше, або й зовсім не з'являвся.

Не зустрічав я Костіку поверх чотирьох місяців. Весна вже майже перегрілася в літо, і разом з тим наближався кінець п'ятого курсу та державний іспит. Одного дня каже мені Євген Мигайчук:

– Зустрівся я вчора з вислюком Костікою.

– Серйозно? Як ся має пан?

– Прийшов подати просьбу, щоб відкласти літні іспити на осінь. Хвалиться, що живеться йому по-панськи. А не вгадаєш, що робить хитрун! Звісно, ті його китайці не вміють говорити по-румунськи, а тому свиндюх Костіка каже час від часу міністрові: «Товариші китайці бажають відпочити кілька днів десь у горах...» А міністр дає розпорядження, щоб влаштували для китайських спеціалістів тижневу екскурсію то в Сінаю, то в Предял чи в Брашов і, само собою, не без панських страв та напитків. А китайцям Костіка приводить до відома, що Міністерство легкої промисловості пропонує їм кількаденний відпочинок на гірському курорті. Хитрий вислюк наш Костіка! Але хай ще потепліє, а тоді, я певний, він скаже міністрові, що китайцям ґвавт забаглося на море! Хіба не знаю я Костіку? Знаю, як облупленого!

Не скажу точно, скільки місяців жилося Костікові по-панськи разом з тими китайськими спеціалістами по устаткуванню бавовняної промисловості. Гадаю, що досить довго.

Між часом я та Євген закінчили факультет і були призначені Урядовою комісією працювати в Педагогічному видавництві Міністерства Освіти і Культури, де нас мали от-от не найняти через брехливий донос Стеліана Груї Яцентюка (я розказав про це у Помсті і тепер вже не буду повторювати).

(Далі буде).

Михайло Гафія ТРАЙСТА

БЛЯШАНИЙ ХРИСТОС

(Уривок з роману в новелах)

1. Богдан Блідару

Сніговий ангел з розпростертими крижаними крилами летів завірюхою, наче білий орел, що випив до дна чашу з отрутою льодяного бога. Спустився з висот, виючи, мов зграя білих вовків, сп'янілих від блідого світла гуцульського місяченька, і, розмахуючи снігокрутним мечем, головоломно ширився, стелився, лився вулицями, теліпаючи зі всіх сил напівголим, скоцюрбленим, бляшаним Христом, розіп'ятим на дубовому хресті, покинутим і забутим людьми на роздоріжжі край села.

Можливо, вони, люди, настільки звикли до нього, що більш й не відчували його присутність, їм було байдуже, що бляшаний Христос спостерігає своїм іржавим поглядом за їхніми вчинками: одним оком пильнує Бусуйокову вулицю, а іншим Татарську, точніше хату Маріци Петра Завоя, яку в селі називали – *Маріца Кур де Фіер,* по нашому: Маріца-«залізна гузиця» (це щоб не вживати слово срака, але жінка без сраки, як село без церкви...)

Тільки він, бідний, знав усі Маріцині таємниці, як знав за обличчям і навіть за ходою всіх леґінів та одружених мужчин, які підкрадалися ніччю стежиною, що вела до її хати. Світанками байдужим поглядом проводжав їх, коли покидали звільнені від тілесних кайданів радості й кохання – вільні, мов небесней птах, мов вітер, мов райська людина, яка щойно вкусила божественного яблука, отруєного жінкою...

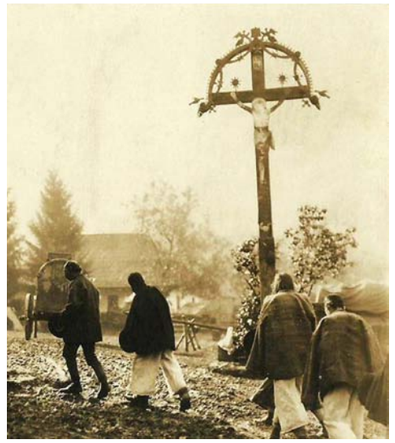

Бляшаному Христові було байдуже до них. Яке ж йому діло до леґінів чи до Маріци? Адже жоден з них не вимагав чого-небудь від нього, ніхто не благав і не простягав до нього рук. Рідко траплялось, що котрийсь із них знімав шапку і швиденько хрестився, щоб потім зникнути у вуличній тіні.

Навіть Маріца не благала його, кілька разів поставила біля його хреста букет бузкових квітів, встромлених в банку з-під квашених огірків чи гороху. Одного разу глянула на нього і посміхнулась, Христос відчув, як холодний дрож обнімає його іржаве бляшане тіло...

Згадав іншу Марію, якій простив гріхи:

«*Де ж ті, жінко, що тебе оскаржили? Чи ніхто тебе не засудив?»* – запитав її, пишучи пальцем по землі.

«Ніхто, Господи!» – відповіла жінка, дивлячись на каміння, яке тільки й чекало кусати з її молодого тіла, переповненого тілесних бажань.

«Не засуджую й Я тебе. Іди собі, але більш не гріши!», – після чого звернувся до них: *«Я Світло для світу. Хто йде вслід за Мною, не буде ходити у темряві той, але матиме світло життя...»*

Простив і цій, хоча не вимагала, а, може, навіть і не потребувала його прощення.

Також простив і старого Дьордія Комирзана, який підкрадався ніччю вулицею, крадучи то сіно, то дрова від своїх сусідів Штефана Бусуйока та Ілька Стримбула, простив і Дмитрові Редніку, який працював сільським вартовим і часто ночував у Йони Василя Габора, коли той відходив з дому на цілих два тижні лісорубити у гутські та гутинські лиси.

Дмитро Реднік, мабуть, думав, що, якщо він, бляшаний Христос, стоїть повернений спиною до Габорової хати, то не бачить їхнього прелюбодійства, напевно, так думала і Йона.

Єдиний Богдан Блідару зупинявся розмовляти з ним.

– Ти не Бог, а бідний бовван, бляшаний ідол. Глянь тільки, як ти заіржавів! – гукав старий, погрожуючи йому дерев'яною милицею. Втратив ногу на фронті.

Христос не сердився на нього, а, навпаки, любив слухати лайку старого.

– Так говорить пророк: Всі, що роблять бовванів, марнота вони. Ковач кує з заліза сокиру і в горючім вугіллі працює, і формує божка молотками та робить його своїм сильним раменом... а тесля того ідола гемблями робить та окреслює циркулем це, і робить його на подобу людини, як розкішний зразок чоловіка, щоб у домі поставити, і візьме частину із того й попалить в огні, на половині його варить м'ясо та їсть, печеню пече й насичується, також гріється та приговорює: «Як добре, нагрівся, відчув я огонь...» А останок його він за бога вчинив, за боввана свого, перед ним на коліна впадає та кланяється, йому молиться й каже: «Рятуй же мене, бо ти бог мій!»

Бляшаний Христос завжди посміхався до старого, благословляючи його своїм поглядом, або вдаючи, що не чує і не розуміє нічого.

– Маєш очі і не бачиш, маєш вуха і не чуєш, маєш ноги і не ходиш, маєш руки і не хоснуєшся ними, який ти бог? Одного дня зніму тебе з хреста і зроблю з твого тіла бляшану скриню, а з хреста твого розкладу вогонь, на якому зварю борщ з картоплі, так би ти знав! Горе тому, хто дереву каже: «Збудись!», мовчазному каменю: «Зрушся!» Ось боввани сріблом та золотом викладені, але жодного духу в них нема!

Раз у раз Блідару зупинявся, щоб дати можливість бляшаному Христові оправдатись, але той мовчав.

– Стоїш, мов опудало в коноплях, і мовчиш. Я не боюся тебе, ти не можеш заподіяти мені ніякого лиха, і добра мені не можеж зробити, бовване іржавий!

Слова старого не набирали пророчих вимірів, не піднімалися понад вулицями, не зависали в повітрі прокляттям над Христовою головою, в них не було жодної ненависті, жодного гніву... тільки котились луною обома вулицями, часто не почуті ніким. Тільки бляшаний Христор радів їм, мов дитина новорічному подарункові чи казці, почутій з уст дідуся.

Одного разу, коли ангел-хранитель старого Богдана Блідару розлютився від почутої образи, яку старий кидав прямо в обличчя бляшаному Христові – його Господу, і Господу всього світа, бо *«Споконвіку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово. Воно в Бога було споконвіку. Усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без Нього. І життя було в Нім, а життя було Світлом людей. А Світло у темряві світить, і темрява не обгорнула його. І Слово сталося тілом, і перебувало між нами, повне благодаті та правди, і ми бачили славу Його, славу як Однородженого від Отця»,* – та повернувся спиною до нього, а старий спіткнувся дерев'яною ногою об камінь, якого наче невидима нечестива рука поклала серед дороги, а, мабуть, тільки вечірній сутінок і дві деці «Секаріки» були виновні в цьому. Опинившись розпростертим у вуличній пилюзі, старий перелякано глянув на бляшаного Бога, і на мить йому здалось, що той невинно знизав своїми іржавими плечима.

Віргілій РІЦЬКО

Теплого Олекси

(17 / 30 березня)

Преподобний Олекса – чоловік Божий, якого святкують 17/30 березня. День цього святого посідає особливе місце в народнім календарі. Син багатих і знатних батьків, Олекса родився в Римі. Його батько, патрицій (сенатор) і мати Аглаїда (Аглая), жили в період імператорів Гонеріє і Аркадіє (395-423); вони були «Набожними людьми, щедрі і довго не мали дітей, не дивлячись на їх старанність і молитви Богу, щоб подарував їм дитя. Вкінці-кінців Бог почув їхню молитву і подарував їм сина, якого вони назвали Алексей (Олекса). Всі турботи батьків вели до того, щоб дати своєму сину якомога краще виховання і освіту. Коли він став повнолітнім, найшли йому дружину, «дівчину царського роду» і звінчали їх в Римі. Після закінчення весілля, молодий чоловік в ту ж ніч тайком залишив свій дім, сів на корабель і поїхав в Лаодікію, а звідти в Едессу Месопотамську, де, помолившись щиро нерукотворному образу Господа Ісуса Христа, роздав все, що мав при собі, бідним, а сам «прибрався (одягнувся) в жебрацьке лахміття і став перебувати на церковній паперті, в церкві Пречистої Богородиці, де просив милості. Так він провів більше 17 років при церковних дверях, не відшукував батьків і молоду дружину. Ставши відомим і шанованим в Едессе, сів на корабель, щоб відправитися в Кілікію, де ніхто його не знав і не міг знати. Нехотячи був привезений в Рим. Тут знайшов притулок в домі батька. Будучи нікому невідомий, він покірно переживав всі позбавлення і незгоди на очах батьків і дружини, які гаряче любили його і весь час оплакували. В такій покірності і терпіннях Олекса прожив в домі батька ще 17 років. Тільки після його смерті дізналися, хто був той убогий жебрак.

Святий Олекса називається чоловіком Бога, бо за безмежну віру в Нього Господь обдарував його теплом, тому що цього дня розмерзає і відкривається земля для оранки.

В народних віруваннях день Святого Олекси, чоловіка Божого, називають також днем Теплого Олекси. Це пов'язано з «відмиканням» землі і з появою різних комах, жуків, червів і змій.

Рибалки вважають, що в цей день починає риба «биться». Вони кажуть: «Покинь сани, бери віз, а щука-риба хвостом лід розіб'є». Щука кидає ікру на початку квітня, а як весна рання, то і вкінці березня. Мабуть, тому вона й «розбиває хвостом лід». У цей час вона «відкриває сезон» у прісних водах. Рибалки празнують цей день, сподіваючися «на добрі лови», бо «хто не почитає святого Олекси, чоловіка Божого, тому риба на руку не піде..». Щоб мати щастя на риболовлі, рибалки повинні постити напередодні Святого Олекси. Деякі рибалки йдуть рано-вранці до Дунаю, в плавні, до озера, ловлять рибинку і з'їдають живою, молячись Богові, щоб добре їм ловилося. Все це роблять, гадаючи, що весь рік ловитимуть легко й багато риби.

Цього дня вперше починають квакати жаби. Якщо вони почнуть квакати перед цим днем, то люди вірять, що весна буде довга і погана, якщо почнуть квакати цього дня, то означає, що наступлять теплі дні.

В день Святого Олекси оживають і виходять із своїх схованок всі комахи. Цього ж дня пасічники перевіряють вулики.

В день Теплого Олекси всі комахи, всі земноводні і плазуни оживають, починають рухатися і виходять зі своїх зимних сховищ на світло, на теплі сонячні весняні промені.

Цього дня рано-вранці запалюють вогні із соломи, з листя і різних сухих рештків з городу та саду. Цим вогнем закурюють хати і дерева. Люди вірять, що від цього диму вимирає частина комах, земноводних і плазунів. Вірять також, що ці вогні допомагають деревам ставати родючими, багатими і щоб на них зникали гусениці.

Тепер прилітають журавлі, ступаючи розмірним повільним кроком, заходять далеко у воду, добре плавають, високо літають, а іноді у небі описують великі кола. Навесні в тиху погоду їх чути здалеку, звідки і прислів'я про людину, яка добре себе почуває: «Як журавель в небі!» Тепла сонячна погода цього дня сповіщає врожай на хліб і, взагалі, багатий рік. Якщо ранок ясний, рої виходитимуть ранком, а як вечір ясний, рої будуть виходити вечором.

Анна ТРАЙСТА РУШТЬ

ДИКИЙ РАЙ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 284)

Відчувши свою вину перед сонцем і самим собою, лісник швидко добув рискалик із коротким топорищем, що носив у своєму рюкзаку для всякої пригоди, та кинув кілька грудок землі на свіжі пні. Потім дістав із кишені кілька жолудів та втикнув їх у сиру землю, прикривши зверху сухим листям, ніби хотів заховати їх, як сліди злочину, котрому не зміг запобігти.

Андрій і діти, мовчки стежили за його рухами та слухали веселий щебіт пташок. Обдумували його вчинок кожний по-своєму... Потім Павлик взяв фотоапарат, що висів завжди у його батька на шиї, коли той їздив кудись у відпустку, та зробив кілька знімків для сімейної пам'ятки.

– Уважай, не загуби! – застеріг його батько.

– Ні, тату! Я повішу його на шию, як ви, – відповів син.

– А зійде ваш жолудь, уйку? – запитав кмітливо Петрик.

– Даст Бог та зійде, – відповів Стецько, – та й дубок росохатий уросте.

– Кулько гія ждати? – не відставав зацікавлений Петрик.

– Сто году! – встановив він.

– Аж так довго?! – дивувались хлопці.

– Ні нас не буде тогди, – додав котрийсь.

– Нас не буде, але останеса сес дуб і наші сліди коло него, котрі будуть нагадувати про нас.

– Видите, діти, як тяжко росте дерево? А як уросте, чоловік прийде та зрубає єго за час... Подумайте!.. – додав сумно Андрій.

Хлопці продовжували допитуватись, але враз їх жвава розмова перервалась. Десь недалеко почувся звук сокири, а потім жалібний стогін дерева, котре повалилось на землю. Сполохані птахи з криком розлітались куди котра. Їх галас, схожий на плач, роздався по всьому лісу та сповіщав про небезпеку. Потім простелилась мертва, як перед бурею, тиша.

– Ой, Боже, знову!.. – промовив обурено лісовий сторож. Та подався бігом туди, де бухнуло дерево.

– Ідемо й ми туди! – сказав Андрій йому вслід.

– Ні! Дякую! Я сам розберусь, – відповів він.

Андрій чомусь вагався. Чому? І сам не знав... Але зразу пригадав собі давній випадок, ще коли був хлопчаком та, на хвильку, розмотав спогад, як старий клубок.

«Тоді, як і завжди, як і тепер, люди розкрадали дико ліс та, коли появився лісний сторож, волохи прив'язали його до дуба, де простояв аж три доби без води та їжі. Розтривожена рідня разом із сусідами шукали його по всій хащі, поки не знайшов його якийсь чоловік, що ходив туди по гриби та почув людський стогін десь у ярі. Коли розв'язав його, той ледве дихав та, обезсилений, зразу упав на землю, як сніп.

Місяць відлежав, поки віджив та прийшов до себе. Довге нерухоме стояння на ногах, спрага, голод, нічний страх і прохолода виснажили людину, дарма, що була молода... Мав щастя, що було літо та не було дощів, ані холоду. Навіть і звірі були людяними; обминули його та не роздерли.

Молодий і сам, сторож не зміг протистояти громаді лісових злодіїв. Він один – для лісу, а ліс – усіх. Це – не просте діло...» – думав Андрій, а потім вирішив:

– Давайте, хлопці, і ми туди! Бо хтозна... – запропонував Андрій зразу. – Лиш тихо, не галасуйте та не робіт шуму. Ідіт уважно! – наказав він дітям.

– Тату, а чому?.. – не зрозумів Павлик.

– Тсс! – показав він пальцем. – Тихо! Лиш не ступайте на хворост, бо тріскає, – прошепотів він.

Всі троє обійшли густу хащу, потім галявину, перескочили через якийсь яр та подались стежкою до Чіщениці[1], де було кілька старих смерек, котрих обминула гостра сокира, саме звідти роздався той страшний гул.

Стецька уже не було. Він, мабуть, дійшов до зрубаного дерева, що лежало десь недалеко.

– Діти, – звернувся до них Андрій, – присядьте туй межи смереками. Прохолодьте собі тіло та гадкуйте гриби, а я іду туди, де пушов яґер. Аж вас буде гія, я вас закличу. Аж хтось буде іти у сес бук, ви зайцем пуд смереки зайдіт. Чули-сте?

– Добре, уйку! – відповів Петрик, його племінник.

Андрій був досвідченою людиною та хотів захистити дітей від можливої неприємної ситуації, яка могла б появитись у таких скрутних обставинах.

За фахом був адвокатом, а тепер професором і завідуючим кафедрою юридичного факультету, знаменитого Клузького університету. Він знав закони, як ніхто інший, але знав і те, що людина, коли її зловлять на гарячому, поступає по-своєму і не завжди по-християнськи. Зате він старався, скільки можна, запобігти неприємностям, хоча б заради дітей.

Лісник дійшов до зрубаної столітньої смереки, але не видів нікого, тільки пилу біля пня, сокиру, пляшку від горівки та й якусь сорочку, підвішену на хащі.

– Аґігони[2] прокляті, утекли-сте? Покажу я вам! Знайду я вас, не журіться! Заплатите ви за це удесятеро, п'яничники нехарні! – сварив він невидимих злочинців по-волоськи, бо не знав, хто вони і якого роду. Знав тільки, що вони чатують десь близько, як вовки, коли побачили сарну, та чують його. Пожалів, що на цей раз, не взяв пса, як брав його кожного разу. Подумав, що всі руняни, як завжди, у цей час – на отаві та буде тихо в лісі, але цього разу помилився.

Зібрав скоро їхні знаряддя, оглянув все навколо, де загинула така краса лісу, за котрою тепер жалів, бо у наших лісах не було багато смерек, лиш кілька то тут, то там, посаджені давно хтозна-ким, та збирався залишити все, як було. Намірився повернутись сюди пізніше, бо міркував, що злодії вернуться за деревом. Аж – не нині, то – завтра, або – через тиждень. Прийдуть вони...

Але, коли Стецько покидав нову сумну галявину, йому причувся якийсь стогін.

«Ба ци, што це?» – запитав себе в думці та прислухався, але не чув уже нічого. «Може, причулось» – подумав та подався назад. Але не зробив ні два кроки, як знову почув те саме глухе «Ау!», мов з-під землі, а потім – ще раз.

«Ой, Господи!» – промовив він та поклав пилу на землю, а сокиру залишив біля себе для всякої пригоди. Тепер пожалів, що не взяв Андрія із собою. «Хто знає, що тут трапилось...» – стривожився Стецько та скоро глянув на похмуре небо, звідки попросив допомоги. Перехрестившись, почав шукати на землі. Піднімав гілку за гілкою зваленої мертвої смереки, придивлявся під стовбур, під хащу, але, коли дійшов до дубового гілля, перелякався, що аж дух перехопило. Під товстим стовбуром лежав чоловік.

«Мабуть, коли падала зрубана смерека, зачепила гіллям росохатого дуба, що ріс біля неї, та розколола його майже навпіл. Одна частина залишилась, а друга упала на землю прямо на злодія та придавила його. Він, будучи п'яним, мабуть, не відчув небезпеки та не встиг віддалитись», – припустив суєтний сторож та обдумував, як врятувати його.

Обдивився навкруг – нікого. «Не може бути!»– спало йому на думку. «Він один не міг сам рубати такого велетня. Тут були двоє, а, може, й троє. Але де вони – тепер? Лишили чоловіка в такій біді, аби загинув, а самі удрали... Боягузи прокляті! А, може...» – питав він сам себе та обдивився знову. «Але нема часу гаяти. Гія чоловіка якось рятувати, ким би він не був. І то – чим скорше, бо інакше помре». – вирішив він.

Щоб було зручніше, на мить скинув із плеч рюкзак, лісничу сумку із патронами, рушницю та поклав їх під кущ на зарослий мохом горбок, де поклав раніше пилу, недалеко біля себе і на виду, а сам взяв сокиру та скоро почав зрубувати від дубового стовбура товсте гілля.

Хотів якось підняти дерево, котре придавило людину, звільнити її від тягаря, але перш за все треба було перепиляти стовбур на три частини, і то дуже уважно, щоб не спричинити пораненому ще гіршу травму. Як він це зробить? Сам не знав... «Хоч би хтось пройшов дорогою, бо – недалеко, та він попросив би допомоги. Але, коли треба, нема нікого...» – міркував спантеличений лісник.

Із-за густих дубових гілок, котрими був укритий, Стецько не міг бачити пораненого, тільки питав: «що і як, хто – він», але той не відповідав, тільки стогнав рідко і глухо. Він старався підбадьорити того, обіцяв, що скоро врятує його, тільки б перетерпів трохи.

У цей час, коли він боровся з гіллям, один мужчина із закутаною у якесь чорне лахміття головою, потихеньку підкрався ззаду, вихопив від лісника сокиру і кинув її далеко під лісковий кущ. Другий, теж такий закутаний, дав йому сильного стусана під ребра.

Стецько зігнувся, але не впав, тільки зойкнув від болі, бо не ждав такого.

– Хрибет[3] нещасний, довго ти будеш туй нам заважати? Теперь тебе вб'ю та розчахну[4] надвоє, як сего дуба. Ліс наш, і ми рубаєме єго, коли хочеме і што хочеме... Зрозумів? Забериса удсі, гадино! – пролаяв сердитий злодій та ударив знову лісника.

Стецько похитнувся, але не здавався. Був високий і міцний, а по-друге, умів боротись, бо колись в лісничій школі їх навчали, як треба захищатись та надавати першу допомогу в критичних обставинах. Лиш хотів стягнути із голови злодія рантюх[5], щоб побачити його мерзотне обличчя, але не встиг, тільки зловив його за руку і трунув. Той зашпортався та, будучи ще й п'яним, упав. Тепер підбіг і той другий злодій з палкою і замахнувся, аби ударити сторожа по голові.

(Далі буде)

[1] Чіщениця – місцевий топонім (прорубане місце).

[2] Аґігони – дяволи, шибеники.

[3] Хрибет – прізьвисько, дане волохам із сусіднього з рунянами села, які були високі та худорляві.

[4] Розчахнути – розсікти, розрубати.

[5] Рантюх – ганчірка.

Дмитро ГОЛДІШ

ПОЛЯНСЬКІ ЗВИЧАЇ І ТРАДИЦІЇ*

– СВАЛЬБА (ВЕСІЛЛЯ) –

Мінь

Уперед того, як молоді ішли са вінчати, сходятса роди (родина), сусіди, і робитса мінь.

Староста ез кухаркоу чістуют людей, смичок мовит, легіні шиют стяг і співают:

Свальба са зачінаєт,
нема гегедуша.
Та чьо у тебе, легінику,
засмучена душа.

А у мене засмучена,
як сі нагадаю,
што вид нині популудню
я уже вас лішаю.

А у мене у городчіку
завцвила тисина.
Столик, столик заялила
молода князина.

А у мене у городчіку
зацвила берізка.
Столик,столик заялила
молода нивіска.

Стяжку білесенький,
косички біленькі,
пид тобоу п'ют, гуляют
хлопці молоденькі.

Стяжку білесенький,
у тя косиці білі,
пид тобоу п'ют, гуляют
молоді легіні.

Як легіні знали, што їх побратим май імау і других дівок, котрі за ним бануют, што са женит, та їх ни узяу, приспівували:

А любив дівча дуже,
та й полишиу уже,
та чую через люди,
што банує дуже.

Та ни бануй, солоденька,
би-с ни бановала, –
тота ручка тя ни убиймит,
што тя обиймала.

Тота ручка тя ни убиймит,
рукаучік біленький,
який були на туй ручци
нучки солоденькі.

Посадисі, моя мила,
уперед хижі вербу,
коли бу іти до другої,
та й до тя поверну.

А вербу посадила,
коріня пускає,
ідет милий до другої,
та й ни повертає.

Женишса, товаришу,
та й са жениш, жениш.
Котрого сі легініка
науміз себе убереш.

А я сі лиш уберу
лиш брата рудного,
аби-с ти 'го шановала
як мене самого.

Побрати, побратимку,
та й побратимочку,
ни дау бих вас ні за воли,
ні за коровочку.

Побрати, побратимку,
ми побратимуймо,
берім собі по дівчіні
та ідім, та вандруймо.

Були браття, були браття,
були побратими,
коли взяли мене бити,
усі са видвилили.

А били, кого били,
я ни биу нікого,
та вже тото поза тебе,
дівчіно-небого.

А хочу са женити,
свою жунку ймати,
та ни бет ня кождя біда
колом попрігати.

Женила мене мама,
женити женила,
та вид стола до порога
бигарем гонила.

А доти з сего світа
я радости імаю,
коли файно са уберу
та й сі заспіваю.

У тот самий час у нивіски теж сходятса роди, сусіди, посестри, заплітают нивіску і співают:

Заплітают нивісточку
у друбні друбниці,
та ни бут і' заплітати
вид сиї пя'тниці.

Заплітают нивісточку
у боти, у боти,
та ни бут і' заплітати
вид сиї суботи.

Та дай ми, моя мамко,
ниточку шоукову,
най собі я виплітаю
вінчік на голову.

Виддаєш ня, моя мамко,
молоду дівочку,
аби я ни ходила
у зеленум віночку.

А плела мамка вінчік
на голу, на голу
та узяла тот віночок
занесла в комору.

Кулько беш, люба мамко
у комору ходити,
тулько беш на віночок
ти лиш са дивити.

Аж бет, моя мамко,
вінок зеленіти,
абис знала, люба мамко,
што бу молодіти.

Аж бет, моя мамко,
вінок усихати,
абис знала, люба мамко,
што бу' бідовати.

Віночку зелененький,
віночку віночку,
як тя легко заміняти
лиш за ширіночку.

Віночку зелененький,
віночку чічаний,
як тя легко заміняти
за платок вінчальний.

Віночку зелененький,
ни много-м тя плела,
Пану Богу дякувати,
штом тя доносила.

Віночку зелененький,
косиці шоукові,
як тя легко утратити
в попа на престолі.

Віночку зелененький,
та вінку та вінку,
як тя легко заміняти
за білу ширінку.

Та віночку зелененький,
ймаш білі косиці,
я тебе ни доносила
ні до половиці.

Віночку зелененький,
де-м тя уронила,
ци не в попа на престолі
за тя-м побожила?

А плела мамка вінчік
на голу ни клала.
розяжи ми, мамко світок,
як іс зав'язала?

А я ти ни язала,
язала ти доля,
та могла тя обминути
на широкум полі.

Коли сі нагадаю
лиш за дауниночку,
што я сі ни нагуляла
у зеленум віночку.

Та даєш ня, люба мамко,
за ріки, за ріки,
там ни ймаю сусідочок,
загину навіки.

Та даєш ня, люба мамко,
за гори,за гори,
та до тебе я у госте
ни прийду ніколи.

Та даєш ня, люба мамко,
делеко у чужину,
там ни ймаю родиночки,
я сі там загину.

Та даєш ня, моя мамко,
у світ бідовати,
коли мені бет гуренько,
бу тя проклинати.

Даєш ня, моя мамко,
делеко вид себе,
коли будеш бетежненька,
ни прийду до тебе.

У перші раз я ни прийду,
бет дитинка мала,
а в другий раз я ни прийду,
ни лишит ня газда.

Аж хочіш, люба мамко,
бих до тя ходила,
клади берцю через річку,
бих са ни втопила.

Та даєш ня, люба мамко,
де многий кумнати,
а многим кумнаточкам
дуже тяжко удати.

Позмітай-сі, моя мамко,
лиш тоти полиці,
де були та й стояли
зелені косиці.

Позмітай-сі, моя мамко,
лиш тоти клиночки,
де мої вистояли
зелені віночки.

Абила-с ня, люба мамко,
з берви в воду пхнула,
мало била-с бановала
та й дали забула.

Мало била-с бановала
та й дали забула,
та за мене молоденьку
бесідок ни чула.

Та дала-с ня, рудна мамко,
за діл, за ділочок,
аби я сі ни зносила
зелений віночок.

Та упала звізда з неба
у болоті згасла, –
я віночок ни носила,
бо-м овечки пасла.

Віночку зелененький,
ште будет из нами?
Тебе берут из головки,
а мене вид мами.

Тебе берут из головки,
би-х тя ни носила,
мене берут вид мамочки,
бих юй ни робила.

Мамко моя, мамко моя,
я уже-м ни твоя,
та я, мамко, легінева,
легінь – душа моя.

Дякую ти, люба мамко,
што-с ня годувала,
та й за тоти пелюночки,
што-с ня вповивала.

Дякую ти, люба мамко,
што-с ня учінила,
што я собі муй віночок,
чесно доносила.

Подаруй ми, люба мамко,
два волики чорні,
бо я іду на невіску
та газдик ми добрий.

Подаруй ми, люба мамко,
крішпану май много,
бо я іду на нивіску
до газдика мого.

До газдика на невіску,
там бу газдовати,
коли за ня нагадаш,
та й беш бановати.

Та я іду на нивіску,
та й бу газдовати
та ез ниньом і ез мамоу
бу са розлучати.

А куєт зазулечка
та сіла в берізку,
пакуй, мамко, бисагочки,
бо іду на нивіску.

А куєт зазулечка,
та сіла у яму,
іду я на нивіску
та лишаю маму.

Посади сі, люба мамко,
біленьку берізку,
будь здорова, моя мамко,
бо йду на нивіску.

Віночку зелененький,
рада-м тя носити,
з-за легіня молодого
мушу тя лишити.

(Далі буде)

* Збережена місцева говірка села Русь-Поляни

Дитяча сторінка

Леся ХРАПЛИВА-ЩУР

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Іде весна, іде ясна,
Мов квітка розвилася,
І спогад нам несе вона
Про віщого Тараса.

Що більше сотні тому літ
Умер в чужій країні,
Та славний він на цілий світ,
Його всі знають нині.

Багато зла перетерпів,
Зазнав лихої долі,
Малий остався без батьків
І вівці пас у полі.

Дідусь розказував не раз
Про козаків завзяття,
І слухав залюбки Тарас,
Блищали оченята.

Та пан Тараса в слуги взяв:
Картав, карав щоднини.

Тарас же нишком малював
Із панських стін картини.

Застав при малюванні раз
В саду його Сошенко.
Поміг, що вільним став Тарас,
Що вчитись став Шевченко.

Його пізнали малярі,
Хвалили вдале діло.
Але злякалися царі:
– Він вірші пише сміло!

Бо в віршах пригадав Тарас,
Як нарід жив на волі,
Як козаки в воєнний час
Перемагали в полі.

Бо в віршах тих розповідав,
Як добре вільним бути,
Яка невольникам біда,
Як гнобить ворог лютий.

Які степи, який Дніпро
І українські люди,
Як переможе ще добро
І весело всім буде.

Злякавсь, що пісня голосна,
Московський цар поганий,
Тараса в чужину прогнав,
Закув його в кайдани.

Та ще й писати заказав
Московський цар лукавий.
А все ж таки Тарас писав,
Ховав вірші в халяві.

І так в пустелі, в чужині
У самоті томився,
Писав про Рідний Край пісні
І Богу все молився.

Як проминуло десять літ,
Вернувся він на волю,
Та невеселий був той світ,
Ридало серце з болю.

Замовкло серце Кобзаря
У чужині холодній,
Та слово, ясне, мов зоря,
Нам світить досьогодні.

І кожен раз в весняний час
Всі українські діти
Згадають: нас любив Тарас!
Йому дарують квіти.

Сповнить Тараса Заповіт
Ніхто з нас не забуде!
І хоч минула сотня літ,
Він завжди з нами буде!

М. Устиянович, *Т. Г. Шевченко на засланні*

Дитяча сторінка

Тетяна СТРОКАЧ

Благовіщення

Навколо все цвіте і зеленіє –
Благую вість отримала Марія.
– Ти станеш Матір'ю,– архангел їй сказав, -
для сина Божого, Господь так побажав!

Цей день весняний люди святкували,
Цілющі проскурки у церкві купували,
Щоб зберегти від бід усю родину...
Слова молитви до небес так щиро линуть...

І звичаїв в народі є чимало:
На волю діти птахів випускали.
Дощу чекали, щоб жита родили.
А по погоді про весь рік судили.

Вдень Благовіщення Господь благословляє
Всю землю на рясні щедрі врожаї.
А птах в цей день навіть гнізда не в'є...
Весна господаркою справжньою стає!

Вербна неділя

Котики вербові! Ніжні та пухнасті...
Личка доторкнулись... Ой, яке то щастя!
Гілкою вербиці вдарю я злегенька,
Щоб були здорові всі мої рідненькі...

Бо не я б'ю,– кажуть,– а свята вербиця!
Скоро вже Великдень! Будем веселиться!
Зовсім недалечко червоне яєчко!
Син Божий воскресне! А все лихо щезне!

Чистий четвер

Ой, устань ти ранесенько,
Умий личко білесенько,
Щоб весь рік здоровим бути
Й про хвороби всі забути.

До Великодня готуйся,
Працювати не лінуйся.
Не залежуйся в постелі,
Прибери свою оселю.

Якщо підстрижеш волосся –
Будуть краще рости коси.
Тричі гроші порахуєш –
Увесь рік багатим будеш.

Можна вже з Божої ласки
Починати пекти Паски..
Звичаїв було багато,
Як до свята готуватись.

То ж і ти їх поважай,
Своїх друзів научай.

Великдень

Красне сонце на Великдень грає-виграє.
У родинах українських свято настає!
Гучні дзвони Великодні чути там і тут,
Бо Христос воскрес сьогодні – веселиться люд!

В кошику смачненька Паска, писанки й м'ясце...
Нехай щира Божа ласка мир нам принесе...
Йде до Храму вся родина. Свічечки горять...
І слова молитви линуть... Божа благодать...

– Христос воскрес! – промовляють і чують в ответ:
– Воістину воскрес! Воскресінням він врятує світ!

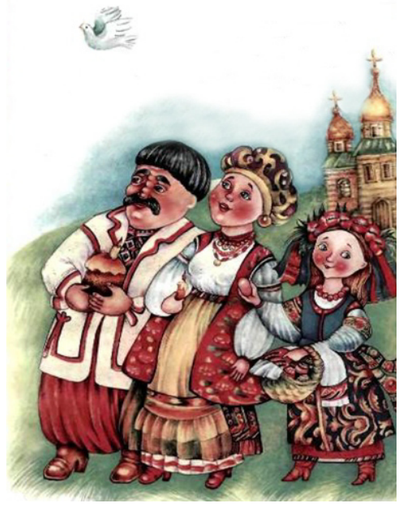

Джерело: *https://mala.storinka.org*

Кобзарю,
знаєш,
нелегка епоха
оцей двадцятий невгомонний вік.
Завихрень – безліч.
Тиші – анітрохи.
А струсам різним утрачаєш лік.
Звичайні норми починають вже старіти,
тривожний пошук зводиться в закон,
коли стоїть історія на старті
перед ривком в космічний стадіон.
Вона грудьми на фініші розірве
Чумацький Шлях, мов стрічку золоту.
І, невагома, у блакитній прірві
відчує враз вагому самоту.
І позивні прокотяться луною
крізь далі неосяжно голубі...
А як же ми,
співці краси земної?

Чи голоси у нас не заслабі?
Чи не потонуть у вітрах простору?
Чи сприймуть велич нової краси?..
Тарас гранітний дивиться суворо:
– А ви гартуйте ваші голоси!
Не пустослів'ям,
пишним та барвистим,
не скаргами,
не белькотом надій,
не криком,
не переспівом на місці,
а заспівом в дорозі нелегкій.
Бо пам'ятайте, що на цій планеті,
відколи сотворив її пан Бог,
ще не було епохи для поетів,
але були поети для епох!

Ліна КОСТЕНКО